

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА**

**ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ**

На здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
з напрямку «психологія»

Студентки ОКР «магістр»

Луковенко Тетяни

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент

Дубровинський Георгій Ревмирович

Допустити до захисту в ДЕК

Кафедра соціальної психології

Протокол № _____ від _____

завідувач кафедри:

професор, доктор психологічних наук

Коваленко Алла Борисівна

(підпис)

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗВО до сімейних стосунків

1.1 Розвиток сімейних стосунків

1.2 Гендерні стереотипи готовності студентів ІВО до сімейних стосунків

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ ДО СТУДЕНТІВ ЗВО ДО СІМЕЙНИХ стосунків

2.1 Стандартизовані методики психологічного вивчення проблем сімейних стосунків

2.2 Методики дослідження гендерної ідентичності

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. СПІВВІДНОШЕННЯ ГОТОВНОСТІ ДО СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ З ГЕНДЕРНОЮ ІДЕНТИЧНІСТЮ

3.1 Взаємозв'язок типів гендерної ідентичності з рівнем готовності до сімейних стосунків

3.2 Особливості уявлень сімейних стосунків у молоді

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Вступ

Переорієнтація суспільства на сімейні цінності підкреслила актуальність відновлення та зміцнення сімейного та батьківського статусу, виховання сучасних молодих батьківських якостей, що призводять до зміни поглядів на дитинство та дитину. Підготовка до батьківства в системі відкриває нові можливості для розширення освітнього простору у вихованні моральної та гендерної культури. Відчуття сучасних студентів як потенційних батьків - це реальний спосіб гуманізації особистості та суспільства, вирішення демографічної кризи, зміни цінностей та майбутніх батьківських обов'язків. Цілісний підхід до особистості, орієнтований на особистість, є ключовим моментом у загальному процесі модернізації нашої освіти.

На сучасному етапі розвитку ми можемо спостерігати тенденцію, що відображає деформацію соціальних та моральних цінностей у свідомості студентів щодо сімейних стосунків. З одного боку, сучасні студенти починає статеве життя досить рано, а з іншого - психологічно не готова до створення сім'ї та відповідального батьківства. Створюючи сім'ю, студенти люди часто обмежують свою підготовку до батьківства вирішенням матеріальних питань і мало звертають уваги на психолого - педагогічний аспект батьківства.

Проблема підготовки студентів до сімейних стосунків знаходиться в полі зору вчених різних галузей: соціології (Н. Головатий, І. Дементьєва, І. Кон), психологів (Т. Андрєєва, О. Бондарчук), соціальних педагогів (Т. . Голованова, А. Мис). Формуванням відповідальної поведінки на різних

вікових етапах розвитку особистості займалися І. Бех, Л. Виготський, Д. Ельконін, Ж. Піаже. Формування педагогічної культури батьків досліджували Т. Алексеєнко, Т. Кравченко; формування культури та готовності до материнства - І. Братусь, В. Брутман, Н. Максимовська; феномен батьківства та виконання ролі батька досліджував Ю. Борисенко, Н. Гусак; увага до формування свідомого батьківства приділялася у дослідженнях Л. Буніної, Т. Веретенко, Р. Овчарової та ін. Зміст, форми, методи, умови та проблеми підготовки студентів до сімейного життя розкриваються у дослідженнях А. Алексеєнко, Т. Говорун, І. Трубавіної та інших.

Аналіз наукової літератури щодо формування психолого-педагогічних аспектів батьківства у студентів показав, що існує велика кількість досліджень щодо змісту, форм, методів підготовки до батьківства, до свідомого виконання студентами батьківських ролей, але недостатньо. розроблені питання про виховання дитини в сім'ї, формування гендерної культури в контексті завдань відповідального ставлення та готовності виконувати сімейні ролі.

Актуальність дослідження також зумовлена протиріччями між: соціальною вимогою держави щодо відповідального виконання громадянами батьківських обов'язків та відсутністю необхідних умов для здійснення комплексної діяльності фахівців з підготовки студентів ЗВО до відповідальних сімейних стосунків; низький рівень відповідального ставлення до батьківства у молодих подружжя та відсутність знань, у тому числі статі, навичок та вмінь фахівців у вирішенні питань щодо підвищення цього рівня.

Мета дослідження – дослідити готовність студентів ЗВО до виконання сімейних ролей, визначити шляхи їх оптимізації з точки зору застосування гендерного підходу до виховання.

Ця мета передбачає вирішення *наступних завдань*:

1. Розглянути основні теоретичні підходи при дослідженні проблеми батьківства в психолого - педагогічній літературі

2. Обґрунтувати доцільність використання гендерного підходу у процесі формування у студентів ЗВО.

3. Проаналізувати ставлення до ролі батьків як вплив гендерної стратифікації сімейних стосунків.

4. Емпірично дослідити проблеми формування психологічної готовності студентів ЗВО до сімейних стосунків.

5. Визначити чинники, які впливають на психологічну готовність студентів ЗВО до сімейних стосунків.

Об'єкт дослідження - процес формування готовності студентської молоді до створення сім'ї.

Предмет дослідження – психологічна готовність студентів ЗВО до сімейних стосунків.

Методи дослідження: теоретичний - аналіз психолого -педагогічної та соціологічної літератури для порівняння та зіставлення поглядів науковців на досліджувану проблему; синтез, порівняння, класифікація, систематизація та узагальнення даних для визначення сутності, принципів і методів гендерної освіти та розробки педагогічних рекомендацій з метою підвищення її ефективності; емпіричні опитувальники для вивчення готовності студентів ІВО до виконання сімейної роботи; гендерний підхід до вивчення соціальних та соціально-педагогічних процесів на основі теорії соціокультурної побудови статі.

Теоретичне та практичне значення роботи полягає у послідовному розвитку та розширенні соціально-педагогічних технологій для формування відповідального батьківства серед студентів ІВО, а також у створенні моделі підготовки студентів ІВО до сімейного життя.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, рекомендацій, списку використаної літератури та додатків.

Розділ 1. Теоретичні питання психологічної готовності студентів ЗВО

1.1 Розвиток сімейних стосунків

Сімейні стосунків витримали всі випробування в часі та просторі. Сьогодні родина існує у всіх куточках світу, а її історія налічує багато тисячоліть. Важливість сімейних стосунків в житті особистості та суспільства неможливо переоцінити. Але кожне покоління заново усвідомлює цю істину.

Наука про сімейні стосунки розвивається в контексті різноманітності сімейних структур та різноманіття уявлень людей про сім'ю та шлюб. Кожен житель нашої планети вважає себе компетентним у сфері подружніх та сімейних стосунків. Люди розповідають про кохання, шлюб, дітей, родичів чоловіка і дружини, діляться один з одним «рецептами» вирішення сімейних проблем. У вихователя чи психолога також є особистісна концепція сім'ї, яка час від часу може не відповідати їх професійній позиції. Накопичення життєвих знань та пошук достовірних наукових фактів об'єднані спільною метою: зрозуміти, як забезпечити стабільність інституту шлюбу та сім'ї, як зробити сімейне життя успішним та щасливим.

У повсякденній свідомості поняття "шлюб" і "сім'я" можна поєднувати, але в науці прийнято розрізняти їх. У першому випадку висвітлюються соціально-правові аспекти сімейних стосунків .

Шлюб - це соціальний інститут, який регулює стосунки між статями. Чоловік і жінка виступають у ньому як окремі особи, так і громадяни держави. Соціальна природа шлюбу проявляється насамперед у публічній формі його укладення, у соціально контрольованому виборі партнерів по шлюбу, у спадкуванні сімейного майна.

Філософський енциклопедичний словник трактує шлюб як історично обумовлену, соціально регульовану форму стосунків між жінкою та чоловіком, яка встановлює їх права та обов'язки по відношенню один до

одного та до дітей. Дозволяючи шлюб, суспільство зобов'язується захищати його і покладає на партнерів відповідальність за матеріальне забезпечення та виховання дітей, а отже - за майбутнє сім'ї. Суспільство може надавати матеріальну допомогу сім'ї, яка є невід'ємною частиною соціально-демографічної ситуації

Сьогодні шлюб у більшості випадків виступає як добровільний союз чоловіка та жінки, заснований на взаємній волевиявленні та особистій згоді, оформлений у встановленому законом порядку, спрямований на створення та утримання сім'ї. .

У сучасному світі існує значна варіативність моделей подружніх стосунків, складаються шлюби, які є альтернативою класичній моногамії.

Поняття «сім'я» покликане описати складну систему взаємин між подружжям, їхніми дітьми та іншими родичами. Цей підхід виражений у стислому формулюванні С. І. Голоду, який розглядає сім'ю як сукупність індивідів, що складається щонайменше з одного з трьох типів стосунків: кровні стосунки, потомство, властивості.

Ось традиційне визначення цього поняття, яке зустрічається в багатьох довідниках. Сім'я - найважливіша форма організації особистого життя, своєрідна соціальна спільнота, невелика група, заснована на шлюбному союзі, родинних зв'язках, тобто на багатосторонніх стосунках між чоловіком і дружиною, батьками та дітьми, братами, сестрами, іншими живими родичами . разом і вести спільну економіку. Проте життя вносить певні корективи в таке розуміння сім'ї. Зокрема, розвивається «гостьовий» (звичайно-роздільний) шлюб, який передбачає окреме проживання подружжя протягом досить тривалого періоду часу.

Багато фахівців використовують визначення сім'ї, запропоноване А. Г. Харчовим: «сім'я - це історично специфічна система стосунків між подружжям, між батьками та дітьми, це невелика соціальна група, члени якої пов'язані шлюбними або батьківськими стосунками, суспільним

життям і взаємними стосунками. моральна відповідальність, соціальна необхідність якої обумовлена потребою суспільства у фізичному і духовному відтворенні населення» [11].

Сім'я змінюється з часом, відповідно до змін у суспільстві, хоча і є одним із найстабільніших соціальних інститутів. Невелику групу можна назвати сім'єю, оскільки вона цілком підпадає під визначення цього вихідного елемента суспільства, виокремлюючи характер (інтимно-особистісного) об'єднання людей. Соціальна необхідність сім'ї обумовлена потребою суспільства виконувати сімейні репродуктивні та виховні функції, що гарантує продовження існування людства.

Сім'я як соціальна група не може бути зрозуміла на основі знань про її членів, взятих окремо. Сім'я - це відкрита система, яка постійно розвивається і має значні адаптаційні можливості. Зміни в одному з елементів системи, наприклад у стосунках подружжя, впливають на всю сім'ю. Індивідуальні дисфункції членів сім'ї є відображенням системних порушень [7].

Таким чином, сім'я означає об'єднання людей з метою ефективного соціального або управлінського регулювання. По суті, сім'я - це спільнота, яка передбачає захист та задоволення основних потреб своїх членів; біосоціальна структура, що захищає від голоду та дефіциту, у формах якої розвивалася людська раса. У сучасному суспільстві нормативну сім'ю можна охарактеризувати як соціально-економічну одиницю, яка існує навколо гетеросексуальної пари.

Інший погляд на сім'ю відображений у заяві А.І. Захарова: «У соціальній психології існує поняття «первинна група». Стосунки в цій групі засновані на безпосередніх контактах, на емоційній залученості її учасників у справі групи, що забезпечує високий ступінь ідентифікації та злиття. її членів. зростаюча і зростаюча група не завдяки «прийому»

Традиційно «ядром» сім'ї вважається подружня пара з додаванням до «ядра» дітей, родичів, батьків чоловіків.

Сім'я як складне утворення стає об'єктом уваги різних розділів психології: соціальної, вікової, клінічної, педагогічної та ін. Предметом дослідження є сім'я як соціальний інститут, невелика група та система стосунків.

Серед сімейних стосунків існують різні аспекти сімейного життя, починаючи від найпростіших і найширших і закінчуючи великими списками характеристик сім'ї[42].

А. І. Антонов стверджує, що сім'я створюється стосунками батько-дитина, а шлюб є законним визнанням стосунків між чоловіком і жінкою, форм спільного проживання статевого партнерства, які супроводжуються народженням дітей. Він звертає увагу на просторову локалізацію сім'ї - житло, будинок, майно - та економічну основу сім'ї - загальну сімейну діяльність батьків та дітей, яка виходить за межі вузьких життєвих обріїв та споживача [4].

В даний час у цивілізованому суспільстві все більше людей не одружуються на самому початку своїх стосунків, не оформляють офіційних стосунків, зростає кількість студентів ІВО, які шукають альтернативних форм власного життя; відбувається не тільки еволюція форм шлюбу, але й ставлення до шлюбу істотно трансформується. Такі зміни значною мірою пов'язані з трансформацією соціокультурної природи явища «студенти ІВО».

Західний дослідник Р. Сідер ґрунтовно вивчив це явище. Класична фаза юності між статевим дозріванням і повною соціально-економічною зрілістю зараз змінилася. Студенти ЗВО досягають соціокультурної зрілості задовго до того, як знайдуть економічну незалежність від батьків. З одного боку, вступ студентів ЗВО до трудового життя було відкладено через подовження шкільної та університетської освіти. З іншого боку, в

більш ранньому віці «перевага» надається здатності діяти і споживати. "Постіндустріальне" суспільство сприяє ранньому початку дорослого життя, насамперед у сфері споживання, а також у соціальних та статевих відносинах, і затримує початок економічної незалежності.

Відомо, що в минулому шлюби в основному організовували батьки, які переслідували переважно блага. Одружившись із сином чи дочкою, батьки іноді уникали витрат на утримання дитини, або, навпаки, мали можливість отримати придане, а також усиновити ще одну пару робітників для допомоги в сімейному господарстві. Були й інші розуміння: чи зять і невістка були для батьків ніби запорука, що на старість буде кому доглядати.

І в наші дні люди іноді одружуються за розрахунком, хоча причини цього можуть відрізнятися від тих, що були в минулому у їхніх предків. Деякі сучасні шлюби мотивуються почуттям соціальної вигоди або соціальної необхідності. Є люди, яким вигідніше і вигідніше вибрати партнера за розрахунком, ніж докладати зусиль і ставити проблему вибору за відчуттями.

Деякі люди вступають у шлюб заради психологічного комфорту. Вони створюють сім'ю, щоб задовольнити свою потребу піклуватися про когось і в свою чергу піклуватися про себе. Чи свідомо вони обирають партнера, який підходить для виконання очікуваної ролі. Якщо в наступному подружньому житті один із партнерів почне відмовлятися продовжувати грати, на його думку, корисну або марну роль, шлюб може змінитися на краще або поступово почати розпадатися.

Деякі люди бачать психологічні переваги шлюбу в тому, щоб врятувати себе від самотності. Вони намагаються одружитися через почуття чи страх побоюватися за своє самотнє майбутнє. Нерішучій людині потрібен партнер, який вміє приймати рішення, що також є ще

однією передумовою для створення сім'ї з розумінням психологічного комфорту[43].

Серйозною мотивацією під час одруження є можливість інтимних стосунків. Хоча деякі чоловіки і жінки віддають перевагу періодичній зміні партнерів, насолоджуючись несподіваними зустрічами, все ж більшість людей хоче мати надійні і постійні інтимні стосунки. Ці люди не зацікавлені в пошуку потенційного сексуального партнера. Навпаки, вони цілком задоволені впевненістю, що у них вже є такий постійний партнер.

Головною силою, яка об'єднує чоловіка і жінку для спільного життя, можна вважати бажання створити сім'ю. Якщо жінка, яка не в шлюбі, чекає дитину, вона часто пізніше виходить за його батька. Іноді до цього вдаються, щоб уникнути засудження громадськості. Мотивуючою причиною шлюбу може бути бажання чоловіка і жінки дати дитині ім'я, страх, що він буде незаконнонародженим.

Шлюб, заснований на спільних інтересах та взаємному потягу, можна розглядати скоріше як співдружність, що не виключає активних любовних стосунків. Дві людини можуть не проводити весь час разом, але діяти в повній згоді. Для них не обов'язково робити те саме. Вони знаходять задоволення у спільних інтересах і поважають незалежні інтереси кожного. Такі стосунки, навіть якщо вони почалися без особливої пристрасті, дуже часто переростають у шлюби, які зберігають велику любов і відданість один одному протягом усього життя.

Шлюб-суспільство часто зустрічається між людьми, для яких романтичні стосунки самі по собі не є цінністю, в яких інтимні стосунки не приносять радості та задоволення, а сексуальні бажання згасають внаслідок хвороби чи будь-якої іншої причини[44].

Посполитий шлюб зустрічається не тільки серед людей похилого віку. Багато молодих пар спочатку довго перевіряють один одного, іноді навіть деякий час живуть разом, а потім, виявивши, що їхні стосунки

створюють основу для сім'ї, вирішують одружитися. Ці люди товариші в повному розумінні цього слова. Вони будуть підтримувати один одного в будь-якій катастрофі. Для багатьох із цих людей дружба важливіша за романтичні почуття. Вони люблять компанію один одного з інших причин. Коли вони одружуються, вони мають міцну основу взаємних почуттів, заснованих на тонкому розумінні один одного, що є запорукою хороших сімейних стосунків у майбутньому.

Активно любити - означає проявляти ніжність, повагу, довіру і вірність чоловікові. Такі поняття, як прихильність, відданість, не передають сили і глибини почуття, називають словом «любов». Австрійський психолог З. Фройд (1856-1939) сказав, що кохання-це прихильність, а не почуття. Однак це слід заперечувати, тому що люди часто відчують симпатію до тих, хто їм навіть не подобається[45].

У шлюбі, звичайно, любов більш повна і міцна. Вона зосереджена на конкретній людині, пов'язуючи разом внутрішню сутність двох людей. Справжня любов не обмежується зовнішніми проявами, вона проникає в серце обраниці.

Інтим і близькість іноді виникають поступово на основі щоденних турбот. Іноді близькості сприяє чудовий вечір з музикою та квітами, коли обидва партнери парять у атмосфері романтики, щастя та кохання. Відчуття глибокої щирої близькості виникає під час спільного читання книги, а також під час спільної прогулянки під дощем або відвідування музичного концерту. І тоді чоловіки, чий шлюб заснований на любові, насолоджуються шлюбним суспільством.

Напевно, найміцніші шлюби - це ті, в яких ми визнаємо всі погляди, висловлені нами на шлюб, які, виражені словами і вчинками чоловіків, переплітаються в одну прекрасну модель.

Скептицизм щодо інституту шлюбу зростає, особливо серед найбільш динамічної частини населення - молоді. Очевидно, це багато в чому

пов'язано з досвідом, набутим у батьківській родині, спостереженням за проблемами подружжя чи родичами друзів, знайомством з численними прикладами розпаду сімей. В результаті формується готовність студентів шукати альтернативні форми сімейного життя. Узагальнюючи дані європейських досліджень, зафіксуйте факт «виходу» подружнього життя далеко за межі шлюбу та перетворення шлюбу в приватну угоду. Мова йде про промислово розвинені країни християнської орієнтації.

На цьому тлі існує адекватна типологія сім'ї та шлюбу з урахуванням того факту, що шлюб передбачає юридичну реєстрацію (реєстрацію) стосунків. Ось витяг зі статті 1 Сімейного кодексу «Визнаний шлюб, ув'язнений лише в органах реєстрації актів цивільного стану». Такий шлюб називається офіційним, офіційним або зареєстрованим. Інакше поговоріть про фактичне, "цивільне" або шлюбне спільне проживання[46].

Рішення одружитися - це, безумовно, одне з найважливіших рішень. На жаль, вона не завжди ретельно продумана, її мотиви зазвичай не усвідомлюються, а аргументи раціонального мислення враховуються незначною мірою. Це рішення часто ґрунтується на різних міфах про шлюб: міфі про вічне кохання, його магичній силі, постійному подружньому щасті тощо. Відомі та вимушені шлюби, наприклад, через вагітність жінки. В середньому від дати реєстрації шлюбу до народження першої дитини проходить 6 місяців. Вагітність може прискорити юридичне закріплення емоційних та еротичних зв'язків. Зареєструвавши шлюб, партнери намагаються додати більше переконливості у свій вибір і забезпечити більший баланс у прийнятті рішення. Ймовірно, коханих керує страх втратити партнера і залишитися наодинці. Розрахунок тривалості шлюбу також впливає. Складність юридичної процедури розлучення діє як стримуючий фактор для розпаду сім'ї.

При реєстрації шлюбу пара виявляє свої стосунки з суспільством і отримує відповідні санкції. Чоловік і дружина обирають законний спосіб

задоволення своїх значних потреб, особливо потреби спілкування з протилежною статтю та пов'язаних з цим репродуктивних намірів. Офіційний шлюб також обіцяє матеріальні вигоди: або скорочення перерозподілу матеріальних витрат, або поєднання придбання житла тощо.

Форма неформальних подружніх та сімейних стосунків набула поширення в країнах під назвою «цивільний шлюб», що є термінологічно неправильним, оскільки це законний, юридично оформлений шлюб і є цивільним, у якому фіксується запис цивільного стану[51].

Незаміжні пари - досить поширене явище в сучасному індустріальному та урбанізованому світі. У 1980 -х роках приблизно 3% населення США складала такі пари, і близько 30% американців переживали таке спільне проживання щонайменше 6 місяців.

У Данії та Швеції ще в середині 1970-х років близько 30% незаміжніх жінок у віці від 20 до 24 років жили з чоловіками. Тому неодружений союз у цій віковій групі зустрічається частіше, ніж офіційний шлюб. У більшості інших європейських країн за той же період лише 10-12% у цій віковій групі мешкали разом, але згодом кількість одиноких людей разом також зростає. Особливо це стосується великих міст та їх околиць: у Парижі 1980 року менше половини всіх гетеросексуальних пар, які проживали разом, були одружені, серед пар з чоловіками віком від 35 років і менше, якщо у них не було дітей, лише половина була пофарбована. У Німеччині в 1985 р. Близько мільйона пар вели так зване "незаміжнє сімейне життя".

Стосунки в незареєстрованому спільному проживанні поділяються на формальні, короткострокові та глибокі, тривалі. У разі першого спільного проживання у "пробному шлюбі" триває відносно короткий час, незалежно від того, чи є шлюб, чи стосунки розриваються. При цьому збільшується кількість випадків спільного проживання, яке відрізняється

від шлюбу лише відсутністю юридичної реєстрації, народження дітей у тривалих стосунках часто вітається[22].

У випадках незареєстрованого спільного проживання ставлення до шлюбу не зникає. 90% жінок та чоловіків у таких стосунках збиралися одружитися, але не обов'язково з цим партнером. Ймовірно, за цим криється невизначеність людини, пов'язана з психологічною травмою (факт зради, втрата коханої людини, смерть, зрада, інтимний провал, обман тощо) або страх, пов'язаний з можливістю неминучого настання, а отже, його очікування.

Поширення шлюбних контрактів пов'язане зі спробою ізолюватися від непередбачених обставин у майбутньому спільному житті, але "контракт не може бути нескінченно товстим, немислимо передбачити все в ньому. Якщо партнер або шахрай - дурень, нічого допоможе вам. Ви можете жити з хорошим партнером. і без угоди. Все залежить від довіри".

Сучасна наука описує особливості людей, схильних до незареєстрованого спільного проживання[53]. «Експериментальні» форми життя вимагають більш високого рівня рефлексії та вміння спілкуватися, і не в останню чергу сил, які можуть протистояти тиску соціальних норм. Тому їх розподіл не може не залежати від соціальної приналежності та рівня освіти.

Опитування в Австрії показали, що спільне життя без свідoctва про шлюб як "пробний шлюб" визнається широким населенням. Однак, на думку всіх, робить висновок Р. Сідер, більшість населення відкидає остаточну заміну шлюбу на «вільне спільне проживання». Навряд чи це зараз влаштовано сексуальними та етичними аргументами, а скоріше виключно в інтересах дітей. [27].

В даний час студенти ІВО взагалі ставляться до шлюбу, але зростає кількість людей, які думають інакше. Меншість, яка скептично ставиться до інституту шлюбу, зростає в усіх країнах цивілізованого світу. За

словами Р. Сідера, опитування, проведене в 1978 р. У Німеччині, показало, що приблизно 18% усіх неодружених людей вважають привабливим залишатися "в основному незалежними". У 1981 році в опитуванні студентів 13% студентів- респондентів сказали, що не хочуть одружуватися, а 7% не хочуть мати дітей. Відтоді скептицизм, здається, ще більше зріс. 57% російських дівчат і лише 5% шведів вважають, що шлюб необхідний жінці. Можливість ніколи не вийти заміж хвилює лише 3% шведських дівчат і лише 28% російських жінок, а можливість ніколи не мати дітей хвилює 38% російських дівчат і лише 1% шведських дівчат (О. Здравомислова, В. Зацепін) . Приблизно, скептицизм в основному породжується досвідом молодих людей, взятим з їх сімей, ставленням їх батьків та спостереженнями за подружніми проблемами та конфліктами протягом дитинства. [28].

Життя на самоті - це історично нове явище. Різкі зміни, які відбулися, особливо помітні у великих містах. Все більше чоловіків і жінок «шлюбного» віку вирішують жити окремо. З точки зору соціальної інфраструктури, це стало можливим завдяки розвиненій мережі послуг та технічної допомоги у великих містах. Самотні люди вирішили жити в моноваріанті з різних причин, серед яких[55]:

Зростання жіночої освіти, яке іноді різко змінює її погляди на самореалізацію, вона прагне і шукає можливості для того, щоб мати місце у професійній сфері, у сфері духовних пошуків, у сфері серйозних захоплень - ці установки "ведуть" сучасних міська жінка від обтяжуючих, родинних зв'язків. Крім того, отримання освіти, іноді дуже солідної, вимагає часу, і жінка пропускає дітородний період. Аргументи щодо призначення в цьому випадку не працюють.

Переважає кількість жінок шлюбного віку (одна з причин – висока смертність чоловічого населення, у тому числі внаслідок нещасних випадків, вбивств, бойових дій), тобто неминуче деяка кількість жінок все

одно залишиться незаміжною, що призведе до зростання кількості жінок, які спочатку відмовляються брати участь у «переслідуванні» подружніх партнерів та потенційних чоловіків[23].

Поширена в деяких верствах населення і відповідна певному аспекту реальності точка зору, що простіше жити одному. Одна з причин економічна: зростання безробіття, затримки виплати заробітної плати, відсутність (або недостатність) державної підтримки сім'ї, невизначеність та нестабільність майбутнього, висока криміногенність нашої поточної ситуації. Переваги психологічного комфорту проживання в сім'ї переважають витрати на соціально-економічну ситуацію в сімейній політиці[56].

Дослідники з'ясували, що жінки переносять самотність набагато легше, ніж чоловіки: рівень освіти, професійна кар'єра, психічне здоров'я, домашнє життя самотніх жінок вищий (краще), ніж у самотніх чоловіків.

Однак проблема самотності залишається однією з мало вивчених у вітчизняній психології. Статистика нічого не знає про окремі стосунки. Очевидно, що більшість одиноких людей мають більш-менш тривалі сексуальні стосунки з кимось. Багато людей проводять частину свого часу з партнерами, не відмовляючись від власної квартири. Це збільшує особисту незалежність та звільняє стосунки від наслідків нерівномірного розподілу домашніх справ між чоловіками та жінками. Мінімальний економічний тиск на користь збереження стосунків і те, що самотні люди самостійно виконують роботу по дому, якщо не припускають, що приносять брудну білизну чи матерів друзям, створюють простір для подолання патріархальних структур.

Психолого -педагогічна наука значною мірою розкрила поняття «підготовка» та «готовність до шлюбу», в які кожен з авторів вклав своє розуміння. Однак останнім часом поняття «психологічна готовність до шлюбу» стало більш поширеним. Він характеризується досить

різноманітними підходами в психолого -педагогічних дослідженнях. На нашу думку, сучасні характеристики не дають повного уявлення про сутність психологічної готовності до шлюбу. Це означає, що це питання недостатньо розроблене в психології.

Для глибокого розкриття поняття «психологічна готовність до шлюбу» слід виходити з сутності подружнього життя як діяльності, обумовленої функціями сім'ї, та концепції готовності як стану та якості особистості[58].

Теоретичний аналіз наукової літератури, дослідження проблеми, досвід консультування психологів та психологів у цілому, щоб зробити висновок, що з одного боку - психологічна готовність до шлюбу - це інтегрована психологічна освіта, яка включала стійку позитивну мотивацію до шлюбу, оновлення знання, уміння та навички особистість, особисті якості сім'янина, здатність до емпатійного розуміння партнера, конструктивна поведінка в сім'ї; з іншого боку, це процес і результат діяльності.

Для більш повного визначення психологічної готовності до шлюбу слід звернути увагу на його структурні складові. Психологічна готовність до шлюбу - це динамічне утворення, яке залежить від багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів і являє собою складний синтез взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів. У структуру психологічної готовності входять такі компоненти: мотиваційний, особистісний, когнітивний, емоційно-регулятивний, поведінковий. Ці компоненти абстрагуються і конкретизуються.

Формування у студентів ЗВО психологічної готовності до подружнього життя - складний процес, який характеризується цілісністю, стабільністю, динамічністю. Проблема контролю та обліку результатів формування готовності становить велику складність. Для визначення методів діагностики психологічної готовності до шлюбу ми звернулися до

відповідної літератури. Її аналіз показав, що цей аспект не є предметом спеціального дослідження. Тому пошук показників готовності був суттю комплексного підходу. Виявлено, що в якості критеріїв готовності автори визначають, чи є формування якостей сім'янина / А. Т. Суворова, І. А. Трухін /, або формування знань / І. В. Гребенников, І. В. Дубровін /.

Підготовка студентів ЗВО до сімейних стосунків, до майбутнього сімейного життя - невід'ємна частина загальної системи освіти підростаючого покоління.

Серед факторів, що визначають стабільність студентів ЗВО, Н. В. Малярова виділяє готовність студентів до сімейних стосунків. Це система соціально-психологічних установок особистості, яка визначає емоційно-психологічне ставлення до способу життя, цінності сімейних стосунків. Готовність до шлюбу є невід'ємною категорією, яка включає цілий ряд аспектів:

Формування певного морального комплексу - готовності особистості взяти на себе нову систему обов'язків по відношенню до свого чоловіка, майбутніх дітей. Формування цього аспекту буде пов'язане з розподілом ролей між подружжям.

Готовність до міжособистісного спілкування та співпраці. Сім'я - це невелика група, для її нормального функціонування необхідно нормальне функціонування чоловіка і жінки.

Вміння присвятити себе партнеру. Здатність відчувати це включає здатність займатися відповідною діяльністю, що базується насамперед на якості та властивостях альтруїзму люблячої людини.

Наявність якостей, пов'язаних з проникненням у внутрішній світ людини - емпатичний комплекс. Важливість цього аспекту пояснюється тим, що сімейні відносини за своєю природою стає більш психологічним через витонченість людини як особистості. У зв'язку з цим зростає роль

психотерапевтичної функції шлюбу, успішна реалізація якої сприяє розвитку емпатії, здатності співпереживати емоційному світу партнера.

Здатність конструктивно вирішувати конфлікти, здатність до саморегуляції власної психіки та поведінки. Є.С. Калмикова вважає, що здатність конструктивно вирішувати міжособистісні конфлікти, їх використання для розвитку міжособистісних стосунків між чоловіками та жінками відіграє вирішальну роль у процесі взаємної адаптації студентів ІВО.

Серед багатьох аспектів проблеми формування психологічної готовності студентів ІВО до сімейного життя як одного з найважливіших є правильне розуміння ролі студентів ІВО у сім'ї та шлюбі в сучасному суспільстві, що в свою чергу зумовлено особливостями їх ставлення, шлюбна орієнтація. .

Є дві сторони унікальності людського існування, унікальності його особистих якостей:

- 1) страх заблукати, залишитися непоміченим, «непотрібним»;
- 2) бажання подолати самотність, стати цінним, «необхідним», коханим і незамінним. Чим більш затребуваною, потрібною і цінною відчуває себе людина, тим більше у неї шансів і сил подолати самотність. Кожен хоче бути коханим. К. Юнг писав, що серйозною причиною серцевих розладів і захворювань є «блокування психічної енергії»; це відбувається, коли людина, йдучи від труднощів, не виконує своє життєве покликання. Кохання в сім'ї рятує від самотності, дозволяє повністю (не тільки фізично, статево) прийняти людину. Саме сім'я дає людині всі ресурси для самореалізації.

У наш час провідним мотивом сімейних стосунків є «кохання». Однак, називаючи «кохання» мотивом шлюбу, студенти, очевидно, вкладає в це слово різні значення. І. Флоренська виділяє три різні

тлумачення цього слова: кохання як статевий потяг; любов як потреба бути коханою; любов як здатність любити. Вона дає їх опис.

Зараз сімейні стосунки стає добровільною справою двох студентів ЗВО, які навіть за наявності економічної залежності від батьків часто не присвячують їх своїм намірам. Говорячи про шлюб, не можна забувати, що бажання укласти шлюб і ступінь готовності до нього - це не ті самі поняття. На думку психологів, морально -психологічна готовність особистості до шлюбу означає сприйняття набору вимог, відповідальності та соціальних стандартів поведінки, які регулюють сімейне життя.

До них відноситься [8]:

- готовність взяти на себе нову систему обов'язків по відношенню до дружини, майбутніх дітей та відповідальності за свою поведінку;
- розуміння прав та заслуг інших членів сімейного союзу, визнання принципів рівності у людських стосунках;
- прагнення до щоденного спілкування та співпраці, координації взаємодій з протилежною статтю, що, у свою чергу, передбачає високу моральну культуру;
- здатність пристосовуватися до звичок та рис характеру іншої людини та розуміння її психічних станів.

В.С. Торохтій вважає, що ці вимоги в різній мірі реалізуються в різних сім'ях, на основі цього очевидного факту він вводить поняття "здатність до одруження", яке включає кілька компонентів.

Вміння піклуватися про іншу людину, безкорисливо служити їй, активно творити добро.

Здатність співпереживати, співпереживати, співпереживати, тобто «входити» в емоційний світ партнера, розуміти його радощі та печалі, переживання та невдачі, поразки та перемоги, знаходити духовну єдність з іншою людиною.

Здатність до співпраці, кооперації, міжособистісне спілкування, навички та вміння у виконанні багатьох видів робіт, організації побутового споживання та розподілу.

Висока етична та психологічна культура, яка передбачає здатність бути толерантним і поблажливим, щедрим і добрим, приймати іншу людину з усіма чужими та недоліками, пригнічувати власний егоїзм.

Усі ці здібності є показниками здатності людини швидко змінювати свою поведінку відповідно до мінливих обставин, виявляти толерантність, стійкість і передбачуваність своєї поведінки, здатність до компромісів[29].

В.С. Торохтій, відзначаючи високу важливість готовності кожної людини до шлюбу, зазначає, що міцність і доля шлюбу залежать від багатьох факторів. Адже дві особи об'єднуються в сім'ю зі своїми складними психологічними та фізіологічними особливостями. Дуже важливо, щоб одружені люди були соціально та психологічно зрілими особистостями.

Така зрілість досягається не миттєво і залежить від багатьох факторів.

Перший фактор - це потреба в психологічній готовності та здатності виконувати роль чоловіка та дружини, а потім батька та матері. Кожна соціальна роль включає певні очікування свого виконавця. Тому готовність до ролі чоловіка та дружини означає чітке знання цих очікувань (тобто прав та обов'язків) та бажання їх виконати.

Крім психологічної готовності, найважливішими складовими сім'ї є функціонально-рольові стосунки між чоловіком і жінкою. У недалекому минулому саме ця людина виконувала найскладнішу фізичну роботу і несла моральну відповідальність за добробут родини. Зараз існує помітний розрив між традиційними уявленнями про «чоловічі» та «жіночі» рольові ролі та реальним розподілом обов'язків у сім'ї.

Важливим елементом стосунків між членами сім'ї є емоційно - оцінні зв'язки, включаючи думки, явища чоловіків і жінок щодо певних властивостей,

рис характеру, вчинків один одного. Ці оцінки розташовані переважно на умовній осі "подобається" - "не подобається". З часом ці суб'єктивні оцінки підлягають виправленню. Ті самі характеристики характеру, звички, манери чоловіка чи жінки викликають інші, іноді прямо протилежні емоційні реакції. У цьому випадку, на думку В. С. Торохтія, говорять про психологічну зрілість особистості. До психологічної зрілості він відносить відсутність надмірного егоїзму, агресивності і навпаки - наявність уміння визнавати власні помилки і прагнення до постійного самовдосконалення в подружніх стосунках[30].

Система підготовки молоді до сімейного життя поряд із статевим вихованням і статевим вихованням поряд із формуванням навичок міжособистісного спілкування, що насамперед полягає в умінні зіставляти свої інтереси та вчинки з інтересами та вчинками іншої особи, має включати формування певного рівня свідомості цивільного права, що поєднує цивільно -правову відповідальність за свої дії з розумінням значущості кожної їхньої дії.

Можна відзначити, що з віком зростає частка мотивів, пов'язаних з можливістю одруження чи інтимної близькості. Існують яскраво виражені статеві відмінності: хлопчики частіше вибирають секс як основний мотив для побачень, тоді як дівчата надають більшої важливості близькості.

В даний час в суспільстві існує великий інтерес до питань сексу. Ці питання все частіше і відкритіше обговорюються в ЗМІ, сексуальний потяг постійно стимулюється демонстрацією сексуальності, сексуальна привабливість визнається як особиста гідність і вважається цінною і бажаною якістю. Соціальні норми та правила щодо сексуальної поведінки стали набагато менш жорсткими та директивними, і це стосується як чоловічої, так і жіночої сексуальної поведінки. Однак все це не зменшує труднощів, пов'язаних з його розвитком. Навпаки, сучасні студенти ІВО мають такі ж сильні сексуальні імпульси, як і їх попередники, але ними

слід оволодіти, коли правила та норми управління сексуальністю є надзвичайно розпливчастими та освоєними в той час, коли саме його все ще надзвичайно слабке. У зв'язку з цим, незважаючи на велику кількість літератури про сексуальні стосунки, багато студентів спотворили уявлення про свою сексуальність.

Мотивація - це більш -менш раціональне пояснення, яке люди дають своїм вчинкам і вчинкам. При цьому щирі спонукальні причини їхньої поведінки можуть усвідомлюватися як повною мірою і правильно, так і не повністю чи неправильно усвідомлюватися, або взагалі не усвідомлюватися. У багатьох класифікаціях мотивів шлюбного вибору, заснованих на дослідженнях, проведених за допомогою методів опитування, перераховується сама мотивація, а не фактичні мотиви; або мотиви та спонукання змішані. Як приклад можна навести класифікацію, подану С.В. Ковальов. Мотивація шлюбу включає, на його думку, п'ять основних мотивів: кохання, духовна близькість, матеріальний розрахунок, психологічна відповідність, моральне розуміння.

Найбільш глибока і повна мотивація вибору шлюбного партнера розглядається в психодинамічному підході.³ Фрейд був одним з перших вчених, які спробували визначити, на основі чого люди обирають пари. Він вважав, що найчастіше любов виникає в результаті перенесення, тобто шлюбний партнер обирається «за образом і подобою» батька протилежної статі[31].

Подальші дослідження в рамках психодинамічної моделі запропонували інші, менш прямі тлумачення перенесення: індивід обирає партнера, з яким він міг би відтворити модель батьківської сім'ї (наприклад: патріархальна); формувати стосунки, подібні до тих, що існували між його батьками і т. д. Таким чином, В. Томан вважає, що індивід прагне відтворити не модель батьківських стосунків, а власне становище серед братів і сестер, яке він займав у батьківській родині.

Наприклад, чоловік, у якого є старша сестра, обирає дружиною жінку, з якою він міг би почуватися молодшим братом – він очікує від неї турботи про нього і захисних стосунків.

Концепції Дж. Дікса та Дж. Вілла стосуються проєкції незадоволених дитячих бажань. Вони вважають, що кожен з партнерів має приховані потреби, які не були задоволені батьками в дитинстві, і обирає для шлюбу людину, яка б допомогла йому відтворити їхні інфантильні ситуації та повернутися до своїх невирішених конфліктів. Партнери взаємодіють, експериментують над собою, намагаються реагувати один на одного і вирішувати свої невротичні проблеми.

Важливо відзначити, що мотивація вибору в класичних психоаналітичних та подібних моделях тлумачиться однаково: вибір, зроблений у сьогоденні, де він припиняється минулим досвідом особистості.

Більш сучасні теорії намагаються пояснити мотивацію вибору шлюбного партнера потребами людини сьогодні, а також впливом соціальних умов, в яких він перебуває. Наступні теорії вважаються найбільш відомими та визнаними.

Відповідно до теорії взаємодоповнюючих потреб Р. Вінч вважає, що вибір ґрунтується на взаємодоповнюваності, коли потреби одного партнера будуть одночасно, а потреби іншого. Прикладом такої взаємодоповнюваності може бути потреба домінування в одного партнера і потреба в підпорядкуванні в іншого. Досить поширений у 70 -х роках ХХ ст. була концепція "фільтрів" А. Кірхоффа - К. Девіса. За її словами, будь - які стосунки (дружні, партнерські, подружні) проходять через низку «фільтрів», психологічний зміст яких змінюється в залежності від типу стосунків та стадії їх розвитку. Стосунки, які не пройшли наступний "фільтр", розпадаються, і кількість пар, що переходять до наступного "фільтра", зменшується. Таким чином, проходження через будь-який

«фільтр» не гарантує успішного проходження наступного. Таким чином, із багатьох пар студентів, які співчують один одному, лише декілька досягнуть шлюбу, а ще менше пар залишиться до етапу, наприклад, срібного весілля[32].

В. Мурштейн у теорії "стимул - цінність - роль" інтегрував ідеї Р. Вінча та концепцію "фільтрів", припускаючи, що пари перебувають у стадіях своїх стосунків для задоволення певних потреб. На стадії подразника чоловік і жінка оцінюють зовнішній вигляд один одного, здатність поводитися в суспільстві, інтелект тощо, тобто те, що можна назвати зовнішніми, найбільш помітними характеристиками. Велике значення має те, як ці характеристики оцінюють інші. Якщо за переліченими параметрами чоловік і жінка підходять один одному, то їх стосунки розвиваються далі і переходять до стадії порівняння цінностей. На цьому етапі із спільних бесід вони роблять висновки про те, чи задоволені вони своїми цінностями, поглядами, інтересами та потребами інших. Якщо є суттєві відмінності і виявлені недоліки не компенсуються жодними перевагами, партнери не згодні, вважаючи, що вони не підходять один одному. Якщо вони проходять цей «фільтр», то настає заключний етап перевірки ролей - щоб дізнатися, наскільки вони сумісні у своїх ролях у шлюбі чи інших типах стосунків. Партнери вирішують, чи зможуть вони виконувати взаємодоповнюючі ролі в довготривалому союзі, який дозволить їм задовольнити свої потреби. При цьому оцінюється як схожість характерів, так і нахили (наприклад: однакова потреба у статевому акті), а також протилежність додаткових рис (домінування - підпорядкування). Принцип "сумісності обміну" діє на всіх етапах. Рівновага досягається лише в тому випадку, якщо такий обмін є еквівалентним з точки зору партнерів. Наприклад, зовні не надто привабливий партнер може зробити пропозицію красивій дівчині, давши їй у відповідь стабільне фінансове становище. Потворна дівчина може

привернути красеня своєю турботою, сексуальністю, вмінням захоплюватися ними і т.д.

З цього слід зробити висновок, що вибір партнера для шлюбу може бути мотивований різними потребами, які можуть бути як здоровими, так і невротичними. Від цього багато в чому залежатиме успіх подальшого розвитку стосунків. Вибір, зроблений на основі невротичних потреб, не сприяє формуванню почуття зрілої любові та розвитку стійких емоційних стосунків.

1.2 Гендерні стереотипи готовності студентів ЗВО до сімейних стосунків

Поділ людей на чоловіків і жінок є центральною позицією нашого сприйняття відмінностей у психіці та поведінці людини [1]. Багато хто вважає, що ці відмінності обумовлені генетичними, анатомічними та фізіологічними особливостями чоловічого та жіночого організму.

Сьогодні обґрунтованість жорсткого поділу людей лише на дві протилежні статі, які не збігаються за своїми природними характеристиками, ставиться під сумнів біологами. Вони виділяють кілька рівнів статевої організації людини [3]:

- генетична стать (визначений набір генів);
- статеві залози (залози внутрішньої секреції);
- морфологічна стать (зовнішні та внутрішні статеві органи);
- церебральна стать (диференціація мозку під впливом тестостерону).

Часто характеристики біологічної активності плутають з поведінкою в соціально-психологічному сенсі. І тоді виникає питання, про які характеристики, власне, йдеться, коли поведінку називають «справді» чоловіком чи жінкою? Поєднання статевих і гендерних характеристик призводить до того, що характеристики маскулінності та жіночності включають як психофізіологічні, так і соціокультурні аспекти психологічних відмінностей, тоді як у ситуаціях реальної взаємодії між

людьми біологічні особливості їх тіла рідко асоціюються з гендерними особливостями. І стать, і стать-це системи символів, які формують певний порядок стосунків між людьми, їх ставлення до різних проявів сексуальності, а також визначають форми самопрезентації перед іншими людьми в різних практиках соціальної взаємодії. Все це породжує гендерні стереотипи.

Гендерний стереотип – «спрощений схематичний, емоційно забарвлений образ чоловіка та жінки» [4].

Існує три групи гендерних стереотипів. До першої групи належать стереотипи маскуліності-фемінності. Чоловікам і жінкам приписуються специфічні соціально-психологічні якості та риси особистості, стиль поведінки. "Чоловічий" (чоловічий) або ототожнення з ним вважається позитивним, значущим, домінуючим, раціональним, духовним, культурним, активним і творчим, а "жіночий" (жіночий) асоціюється з негативним, другорядним, чуттєвим, тілесним, гріховним, природним, пасивно-репродуктивна [8].

Друга група гендерних стереотипів пов'язана із закріпленням сімейних і професійних ролей за статтю. Для жінок головною роллю вважається сімейна, для чоловіків – професійна відповідно, і оцінка успішності особистості пов'язана з реалізацією цієї ролі.

Питання про сімейну роль чоловіка також досить актуальне. Чоловік практично не бере участі у сімейних справах, у прийнятті рішень, оскільки - «чоловічі» обов'язки виходять за межі сім'ї [2]. Чоловік стає інфантильним: він не хоче ні за що відповідати, не хоче розділяти сімейні обов'язки навпіл [9].

Третя група гендерних стереотипів пов'язана з гендерними відмінностями у змісті роботи. Як правило, жінка володіє експресивною (виконавча та службова робота), а чоловік інструментальною сферою діяльності (творча, управлінська робота). Про позитивний вплив такої

диференціації ролей говорять Т. Парсон і Ф. Бейлз, зазначаючи, що «незважаючи на протилежності чоловіка і жінки, вони можуть взаємодіяти по-різному, враховуючи виконання призначених їм ролей» [8]. Крім того, жінки набагато частіше, ніж чоловіки, стикаються з безробіттям та дискримінацією на ринку праці.

Стать - одна з основних характеристик особистості, що визначає психологічний і соціальний розвиток людини. Багатокомпонентну структуру гендеру визначають чотири групи характеристик: біологічна стать, гендерні стереотипи, гендерні норми та гендерна ідентичність [8].

Гендерна ідентичність-це аспект самосвідомості, який описує відчуття людиною себе як представника певної статі. Гендерна ідентичність є однією з основних характеристик особистості і формується в результаті психологічної інтерналізації чоловічих чи жіночих рис, у процесі взаємодії «Я» та інших, у ході соціалізації [4].

Розвиток психічних якостей, способів поведінки немає міцної біологічної основи. Це в повній мірі стосується статевої диференціації. Усвідомлення власної статі та формування гендерної ідентичності людини - один із напрямків її соціалізації. Процес гендерної соціалізації визначається і спрямовується за допомогою різноманітних соціальних і культурних засобів. Для цього в кожному суспільстві існують певні гендерні ролі.

Гендерна ідентичність – це усвідомлення своєї приналежності до чоловічої чи жіночої статі. Гендерна ідентичність є частиною структури соціальної ідентичності[33].

Гендерна ідентичність-це особливий вид соціальної ідентичності, що співіснує у самосвідомості людини в єдності з уявленнями про професійний, сімейний, етнічний, освітній тощо статус. Гендерна ідентичність є продуктом суспільного конструювання [12]. Вона починає формуватися з народження дитини, коли на підставі будови її зовнішніх

статевих органів визначається її паспортна (громадянська, акушерська) стать. Це початок процесу гендерної соціалізації, під час якого дитина цілеспрямовано виховується таким чином, щоб вона відповідала прийнятним у цьому суспільстві уявленням про «чоловіче» та «жіноче». Саме на основі існуючих у суспільстві стандартів формуються уявлення дитини про власну гендерну ідентичність та роль, її поведінку, а також самооцінку.

Первинне уявлення про власну сексуальність формується у дитини в півторарічному віці, і ця ідея займає місце найстійкішого та основного компонента самосвідомості. З віком гендерна ідентичність розвивається, її сфера розширюється, а її структура ускладнюється. Дворічна дитина знає свою стать, але поки не може визначити причини свого вибору[24].

У 3-4 роки вона вже здатна свідомо визначати стать інших, але найчастіше пов'язує це із зовнішніми, випадковими ознаками, крім того, стать вважається змінною характеристикою дітей цього віку. Незворотність сексуальності усвідомлюється дітьми приблизно до 6-7 років, що супроводжується посиленням статевої диференціації, поведінки та ставлення. Наступним за важливістю етапом формування гендерної ідентичності є підлітковий вік. Гендерна ідентичність підлітка стає центральним компонентом самосвідомості. Гендерна ідентичність дорослої людини - це складна структура, яка включає, крім усвідомлення власної статі, сексуальну орієнтацію, «сексуальні сценарії», гендерні стереотипи та гендерні уподобання.

Поняття «ідентичність» - одне з відносно нових і популярних понять в психології особистості набуло популярності завдяки роботам Еріка Еріксона. Еріксон звернув увагу на той факт, що результатом підліткового віку є більш -менш сформоване уявлення про людину як цілісну особистість, в чомусь подібну до інших, в чомусь відмінну. У процесі утвердження в понятійно-психологічному апараті теоретичному

осмисленню піддавалося поняття «ідентичність», яке поділялося на особисту (особисту) ідентичність (ідентичність собі) та соціальну ідентичність (відповідно до теорії соціальної ідентичності Тейфеля). - Тернер)[34].

Отже, гендерна ідентичність - це основна структура соціальної ідентичності, яка характеризує людину з точки зору її приналежності до чоловічої чи жіночої групи. Найголовніше - це те, як людина класифікує себе. У вітчизняній психології проблемою гендерної ідентичності або подібними питаннями займався В.С. Агеєв, І. С. Кон, Т.А. Рєпіна, Я.Л. Коломінський та інші[25].

Висновки до 1 розділу

У вітчизняній психології є два умовно подібних терміна, що використовуються для визначення цього типу соціальної ідентичності: гендерна ідентичність та гендерна ідентичність. Однак за кожним терміном стоїть різне розуміння цього явища. Термін «гендерна ідентичність» використовують дослідники, які дотримуються думки, що «жіноче» чи «чоловіче» в людині багато в чому біологічно детерміновані. Терміну «гендерна ідентичність» віддають перевагу ті, хто вважає «гендерне створення» елементом культури, а «чоловіче» та «фемінне» представляє як соціальні конструкти[10].

Жіноча ідентичність визначається шляхом категоризації себе як представниці жіночої соціальної групи. Жіноча ідентичність передбачає відтворення гендерних ролей, диспозицій, самопрезентацій.

Чоловіча ідентичність-це категоризація себе як представника чоловічої соціальної групи та відтворення гендерних ролей, диспозицій та самопрезентацій.

Традиційно вважається, що в процесі соціалізації хлопчик перебуває в більш складному становищі, ніж дівчинка. Його опікунами зазвичай є

жінки, що спричиняє відсутність засобів для ідентифікації. Крім того, «чоловічий» набір ролей є більш обмеженим і жорстким, а традиційна освіта не підтримує прояви «чоловічої» поведінки (незалежна, ініціативна, активна тощо) [7]. Подальша соціалізація хлопчиків пов'язана з соціальними бар'єрами на шляху розвитку маскулінності, провокуючи емоційно-когнітивний дисонанс, що призводить до «гендерно-рольової плутанини» або перебільшення-чоловічих гендерно-рольових орієнтацій.

На перший погляд, сучасне суспільство висуває менш жорсткі нормативні вимоги до поведінки дівчат, ніж до поведінки хлопчиків. Крім того, з дитинства вона оточена жінками -вихователями, з якими дівчина може ототожнюватися. Однак нижча цінність «жіночого» в суспільстві заважає розвитку позитивної Я-концепції дівчини.

«Гендерна ідентичність пов'язана з нашим сприйняттям нашої сфери: чи справді ми відчуваємо себе чоловіком чи жінкою» [18]. Іншими словами, гендерна ідентичність-це аспект самосвідомості, який описує відчуття людиною себе як представника певної статі, усвідомлення своєї статі в соціальному контексті, тобто усвідомлення та переживання позиції особистості щодо конкретних моделей чи стандартів сексу.

Маскулінність і жіночність - нормативні уявлення про соматичні, психічні та поведінкові властивості, характерні для чоловіків і жінок [11]. Кон виділяє три різні значення поняття «маскулінність»:

1. Маскулінність як описова, описова категорія позначає сукупність поведінкових та психічних рис, властивостей та характеристик, об'єктивно притаманних чоловікам на відміну від жінок.

2. Маскулінність як атрибутивна категорія позначає один із елементів символічної культури суспільства, сукупність соціальних уявлень, установок та переконань щодо того, що таке людина, які якості їй приписуються.

3. Маскулінність як категорична категорія - це система вимог, які мають на увазі не середнє, а ідеальне «сьогодення» чоловіка, це нормативний стандарт «маскулінності»[35].

За аналогією можна виділити три значення поняття «фемінність».

Гендерні стереотипи - стандартизовані уявлення про моделі поведінки та риси характеру, що відповідають поняттям «чоловічий» та «жіночий» [4].

Гендерні установки - суб'єктивна готовність до гендерно-типових форм і моделей поведінки, прагнення виконувати ролі, очікувані від індивіда певної статі.

Розділ 2. Методи психологічного вивчення готовності до студентів ЗВО до сімейних стосунків

2.1 Стандартизовані методики психологічного вивчення проблем сімейних стосунків

Психологічна готовність до сімейних стосунків - це багатогранна проблема, яка ґрунтується на психологічній сумісності партнерів і включає формування гендерної ідентичності, її розвиток, оволодіння стереотипами чоловічої та жіночої поведінки тощо. Благополуччя сім'ї залежить від специфіки оволодіння ролями чоловіка і дружини, батька і матері, знання і сприйняття себе як особи певної статі з конкретними потребами, цінностями, мотивами, інтересами і поведінкою, а також як уявлення про сімейне життя, основу сімейних стосунків та впливають на міжособистісні стосунки подружжя [13].

Істотним компонентом практичної ефективності вивчення сімейних проблем є правильне застосування стандартизованих психодіагностичних методик. Сформулюємо необхідні умови, що забезпечують наступне використання методів [2]:

- 1) глибоке засвоєння змісту основних діагностичних понять, істотних для огляду сім'ї, здатність психологічної інтерпретації цих понять;
- 2) оволодіння прийомами оперативного планування психодіагностичного обстеження конкретної сім'ї, в якому частка стандартизованих та клініко-діалогічних методів психодіагностики, а також корекційно-терапевтична робота з втручанням буде відповідати: а) зміст запиту та очікувань клієнта, б) психологічний зміст та динаміка найбільш проблемного комплексу, що характеризує поточний (динамічний) стан сім'ї, в) об'єктивні соціально-економічні умови психолога (умови платного або безкоштовного обстеження)[36] ;

3) оволодіння репертуаром конкретних спеціалізованих методів стандартизованої сімейної психодіагностики, адекватних певним умовам та завданням психолога;

4) оволодіння психометрією та застосування стандартизованих психодіагностичних методів вимірювання типу (тести).

Існують такі психологічні методи вивчення сім'ї [15]:

1) дослідження, спрямовані на теоретичне узагальнення даних, що розширюють професійний кругозір психолога-практики;

2) діагностичні, які використовуються для отримання конкретних даних, необхідних для роботи з конкретною сім'єю;

3) корекційно-діагностична, або психотерапевтична, спрямована на визначення форм та змісту корекційної роботи з сім'єю. У цьому випадку психологічна діагностика сім'ї передбачає вирішення таких завдань [14]:

- з'ясування того, чи є проблема сім'ї об'єктом впливу психолога чи інших спеціалістів (психіатра, юриста, дефектолога тощо);

- визначення об'єкта психологічної допомоги (дитина, її батьки, родина загалом);

- вибір методу впливу (індивідуальна робота з дитиною, її батьками, подружньою парою, дитиною та батьком, групою дітей, батьками, сім'єю загалом);

- психодіагностика під час корекційної дії з метою визначення тактики корекційного процесу (реакції членів сім'ї на психолога та один на одного, особливості їх поведінки тощо).

Серед існуючих теоретичних концепцій виділяють два полярних підходи до вивчення сім'ї: індивідуальний і системний. При індивідуальному підході сім'я розглядається як фактор стресу, з яким доводиться боротися члену сім'ї, який звернувся до психолога. Завдання психолога – виявити індивідуальні особливості членів сім'ї, які перешкоджають сімейній адаптації. Системний підхід переносить

діагностичний центр від індивідуального до групових процесів сім'ї як системи, і проблеми членів сім'ї в цьому випадку вважаються відображенням дисфункцій сімейної системи[16].

В рамках індивідуального підходу діагностичні засоби використовуються для вивчення таких сфер сімейного життя, як стосунки між батьками та дітьми, стилі виховання та їх вплив на формування особистості дитини.

Діагностика сімейних стосунків спрямована, перш за все, на виявлення факторів, що знижують задоволеність подружжям і, отже, порушують його стабільність.

Таким чином, виявлення рівня сумісності подружжя на основі структурно-функціонального підходу (коли сумісність виявляється у здатності подружжя формувати цілісну, збалансовану сімейну діяду з послідовними та послідовними сімейними ролями) передбачає вивчення різних характеристик подружжя[37]:

- психофізіологічні властивості індивідуальності членів сім'ї; при цьому передбачається, насамперед, визначення сумісності видів вищої нервової діяльності подружжя, їх темпераментів з можливим використанням експрес-методів (опитувальники Ейзенка, Стреляу та ін.);

- характерологічні властивості членів сім'ї (опитувальник Кеттеля (16 пп), ММРТ тощо);

- характеристика ціннісно -мотиваційної сфери подружжя (метод ціннісних орієнтацій Рокич - Ядов, метод ТЮФ Шмельова - Болдирьова, метод «Сімейні цінності» В. Торохтія та ін.)[26];

- співвідношення психологічних сімейних ролей (метод РОПД А. Волкової та Г. Трапезнікової, методика визначення функціонально-рольової узгодженості С. Ковальова, методика «Соціально-рольова адекватність» В. Торохтія та ін.).

Діагностика подружніх стосунків на основі адаптивного підходу передбачає вивчення особливостей міжособистісних стосунків, внутрішньосімейного спілкування та взаємодії, виявлення тих аспектів, які призводять до непорозумінь та конфліктів, з метою пошуку резервів для адаптації подружжя один до одного.

У цьому випадку доцільно використовувати шкалу подружньої адаптації (тестовий опитувальник «Задоволеність шлюбом», шкала суб'єктивної задоволеності шлюбом Г. Трапезнікової та ін.), прийом «репертуарної решітки» В. Похілко та О. Федотова, семантичний диференціальний метод, тест Лірі, метод МСК В.Левковича та О.Зускової, методи ігрових завдань (наприклад, гра "Інтрига" О.Хроніка та О.Кроніка, моделювання суб'єктивної ситуації конфлікт («МАКС» В. Смехова та ін.)[17].

Історичний розвиток сім'ї аналізується насамперед з метою виявлення впливу на сім'ю параметрів родової сімейної системи. Окрім методу «Сімейна генограма», при аналізі сімейної історії доцільно використовувати такі графічні методи, як «Хронологія», «Карта сім'ї» тощо, які можуть визначити найбільш значущі події для функціонування сім'ї, зміни в її структурі, можливі збіги подій у досліджуваній та батьківській сім'ях, які неявно визначають перенесення стосунків членів сім'ї до майбутніх поколінь, Аналіз спілкування у сімейному дослідженні: правила взаємодії у сім'ї (явні та неявний); ступінь відкритості спілкування, наявність замаскованої інформації, заборонене обговорення тем; можливість відкритого вияву почуттів; переважання прямого чи непрямого спілкування; симетрія або додатковість стосунків (коли поведінка членів сім'ї по відношенню один до одного схожа або протилежна: один наказує, інший підкоряється)[38].

На думку деяких дослідників, які працюють на основі системного підходу до сім'ї, симптоматична поведінка (певний розлад у сім'ї) відіграє

роль прихованого спілкування між людьми, що спостерігається тоді, коли наявні сімейні стосунки виключають можливість відкритого обговорення проблеми. сімейні проблеми.

Особливості спілкування в сім'ї слід вивчати через інтерв'ю. Щоб визначити послідовність подій, пов'язаних із симптоматичною поведінкою, безцінні запитання на кшталт «Як це сталося?», «До чого це призвело?» Запитуються, які передбачають описові відповіді. За допомогою інтерв'ю можна також виявити особливості стосунків у сім'ї на основі аналізу відповідей на запитання, які з'ясовують невідповідність між членами сім'ї (використовуючи категорії «більше — менше», «краще — гірше», «частіше» - рідше ", " ближче - далі "тощо), наприклад: "Хто найкраще ставиться до батька? "А щоб подолати опір членів сім'ї, доцільно використовувати прийом" якщо ":" Якщо батько залишився вдома, хто був би найбільш щасливий?».

На відміну від особистості, системний підхід до аналізу сімейного спілкування, його структури, сімейної історії, типових проблем життєвого циклу сім'ї дозволяє врахувати групові процеси в сім'ї, отримати всебічну картину сім'ї та її життя[18].

2.2 Методики дослідження гендерної ідентичності

Маскулінність і жіночність (від лат. Masculinus - чоловічий, pfemininus - жіночий) - нормативні уявлення про соматичні, психічні та поведінкові властивості, характерні для чоловіків і жінок (Психологія. Словник, 1990). Деякі дослідники зараз уникають цих термінів, які здаються занадто загальними та оманливими.

Як зазначає В.Є.Каган (1991), не все в людині можна охарактеризувати як альтернативу «чоловічому» чи «жіночому». Наприклад, чоловічі та жіночі статеві гормони виробляються як

чоловічим, так і жіночим організмом, а гормональна чоловічість чи жіночість визначається переважанням того чи іншого[39].

Виходячи з цієї ідеї, західні психологи в 30-60-х роках ХХ ст. створені спеціальні шкали для вимірювання маскулінності-фемінності розумових здібностей, інтересів, емоцій тощо (тест Термана-Майлза, шкала М/Ф ММРІ, шкала маскулінності Гілфорда тощо). Ці шкали свідчать про те, що особи відрізняються за ступенем чоловічості та жіночності. Усі властивості в цих тестах є альтернативними, тобто висока маскулінність повинна корелювати з низькою жіночністю і спиною, а для чоловіка бажана висока маскулінність, а для жінки - висока жіночість. Однак не всі психічні якості чітко поділяються на чоловічі та жіночі. Крім того, виявилось, що співвідношення М/Ж за різними шкалами може бути різним: людина чоловіча за одним показником, може бути жіночою за іншим[19].

Інші методи - тест Сандри Бем (С. Берн, 1979) та «Анкета особистих властивостей» Джанет Спенс та Роберта Хелмріха (Дж. Спенс, Р. Гельмріх, 1979) - розглядають чоловічість та жіночість не як альтернативи, полюси одного континууму, а як самостійні якості. С. Бем використовувала свій тест, щоб визначити чотири групи чоловіків і жінок.

Дж. Плек (J. Pleck, 1981) вважає, що виконання ролі мужності має не тільки позитивні сторони, а й негативні. Більше того, коли ситуація вимагає прояву «жіночих» якостей і вчинків, чоловіка, який суворо дотримується чоловічої ролі, може виникнути чоловічий гендерно-рольовий стрес (Eisler, 1987) або, за словами О'Ніла,- гендерний рольовий конфлікт[27].

Висновки до розділу 2

Багато дослідників вважають, що цілісна особистість характеризується не маскулінністю чи жіночністю, а андрогінією, тобто інтеграцією жіночого

емоційно-експресивного стилю з чоловічим інструментальним стилем діяльності, волею тілесного вираження та перевагами жорсткого диктату сексуальних ролей. Хоча творцем теорії андрогінії вважається Сандра Бем, у неї були попередники, зокрема такий авторитетний, як Карл Юнг.

К. Юнг (1994) бачив в ідеї єдності двох протилежностей - чоловічої та жіночої - образ архетипний. Втілення жіночого в чоловічому несвідомому (аніма) і чоловічого в жіночому (анімус), тобто психологічної бісексуальності, він розглядав як найзначніші архетипи, як регулятори поведінки, найбільш типові в деяких мріях та фантазіях або в ірраціональність чоловічих почуттів і жіночих міркувань[20].

Теорія андрогінії викликала не лише великий інтерес на Заході, але й критику її основ (Р. Ашмор, 1990; М. Седні, 1989). Можливо, це було пов'язано з тим, що в американському суспільстві маскуліність дає чоловікові більше переваг, ніж жіночність та андрогінія, і тому деякі жінки вважають за краще демонструвати чоловічу поведінку, оскільки користь може перевищувати втрати (М. Тейлор, Дж. Холл, 1982)). Ряд жінок наслідують чоловічий стиль керівництва, особливо якщо вони займають посади в традиційно чоловічих сферах діяльності (К. Бартол, Д. Мартін, 1986; Е. Сохнов, 1996). М. Тейлор і Дж. Холл навіть вважають, що поняття андрогінії є зайвим [40].

Спенс і Гельмріх (Spens, R. Helmrich, 1981) запропонували замість термінів «маскуліність» і «фемінність» використовувати інші: інструменталіст (здатність до самоствердження і компетентність, традиційно приписувану чоловікам) і експресивність, традиційно пов'язану з жіночністю. Сама С. Бем в останній книзі (1993) визнає, що концепція андрогінності далека від реальної ситуації, оскільки перехід особистості до андрогінності потребує змін не в особистісних характеристиках, а в структурі соціальних інститутів. Крім того, існує небезпека втрати позитиву, що несе згладжування чоловічо-жіночої

дихотомії. У той же час позитивною стороною концепції андрогінії С. Бема є те, що вона звернула увагу на те, що як чоловічі, так і жіночі якості можуть бути однаково привабливими для суспільства.

Загалом, слід зазначити, що хоча проблема гендерної ідентичності та її зв'язок із психологічною готовністю до шлюбу психологами поки що погано розуміється, інструменти для дослідження вже достатньо розроблені. Практичний психолог у своїй професійній діяльності може з певним успіхом використовувати їх[41].

Розділ 3. Співвідношення готовності до сімейних стосунків з гендерною ідентичністю

Об'єкт дослідження: психологічна готовність молоді до сімейних стосунків та сімейного життя.

Предмет дослідження:

1. Встановлення зв'язку психологічної готовності молодих людей до сімейних стосунків з їхньою гендерною ідентичністю.
2. Встановлення співвідношення рівня суб'єктивного почуття самотності у людей з їх готовністю до сімейних стосунків .

Гіпотези:

1. Психологічна готовність молодих людей до сімейних стосунків залежить від типу їхньої статевої ідентичності.
2. Рівень суб'єктивного почуття самотності у людей впливає на їх готовність до сімейних стосунків .

Для першої гіпотези: Незалежна змінна - тип гендерної ідентичності. Залежна змінна - рівень психологічної готовності до сімейних стосунків .

Для другої гіпотези: Незалежна змінна - це рівень суб'єктивного почуття самотності. Залежна змінна - рівень психологічної готовності до сімейних стосунків.

Цілі дослідження:

1. Виявлення зв'язку між психологічною готовністю молодих людей до сімейних стосунків з гендерною ідентичністю - чоловічістю, жіночністю та андрогінністю.
2. Виявлення співвідношення рівня суб'єктивного почуття самотності у людей з їх готовністю до сімейних стосунків.

Завдання психологічного дослідження:

1. Виберіть адекватні методи дослідження психологічної готовності до сімейних стосунків та рівня маскулінності-фемінності-андрогінності.
2. Тестування.
3. Засоби анкет для вивчення особливостей сімейних

стосунків уявлень молодих людей та їх розуміння життя у сімейних стосунках .4. Зробіть коротке дослідження такого психологічного явища, як зв'язок самотності людини з її готовністю до сімейних стосунків .5. Вибір статистичних критеріїв для перевірки гіпотез.6. Аналіз, обробка даних та графічне представлення дослідження.7. Якісне обґрунтування даних, отриманих у ході дослідження.8. Висновки та рекомендації щодо психологічного дослідження.

3.1 Психодіагностичне вивчення готовності до сімейних стосунків

З метою визначення задоволеності підготовленості до сімейного життя 50 осіб, у тому числі: 25 - чоловіки, 25 - жінки, відповіли на типові ситуації: поведінка подружжя (чоловіків і жінок) за *Тестовою карткою готовності до сімейного життя*. Більше того, у такому тесті брали участь як пари, які вже були одружені (n = 24 особи), так і ті молоді пари, які ще не були одружені, але планували це (n = 26 осіб), і відповіли на тест - картку з точки зору їхня можлива поведінка в тій чи іншій ситуації.

Діаграма 1. Порівняльні показники готовності до сімейних стосунків у вибірці молоді в цілому (n = 50), а також у групах одружених та неодружених

Примітка:

у всій групі (n = 50)

в 1 групі (сімейні пари) (n = 24)

у групі 2 (неодружені пари) (n = 26)

Аналіз результатів показує, що загалом вибірка (n = 50) вважає, що вони задоволені готовністю до сімейного життя 39 осіб, або 78% респондентів, які не задоволені готовністю до сімейних стосунків - 11 осіб. (22%).

У групі, яка перебуває у сімейних стосунках, відзначають задоволення від сімейних стосунків - 20 осіб (83%), а незадоволені підготовкою до сімейних стосунків - 4 особи. (17%).

У групі самотніх людей лише 7 осіб (27%) вважають, що вони готові до сімейних стосунків, а 19 осіб (73%) респондентів вважають, що їх готовність до сімейних стосунків все ще дуже низька.

Таким чином, можна зробити висновок:

Загалом, у загальній групі (n = 50) лише кожна четверта особа вважає себе невідготовленою до сімейних стосунків, а 4/5 виявили готовність до сімейних стосунків.

Ті, хто вже приєднався до неї, найбільш психологічно готові до сімейного життя - 20 осіб. (83%). Однак слід підкреслити, що майже кожен п'ятий одружений має 4 особи. (17%) вважають себе невідготовленими до сімейного життя і, одружившись, продовжують відчувати свою психологічну неготовність до цього.

Найбільш невідготовлені до сімейних стосунків в групі неодружених. Серед них лише 7 осіб. (27%) вважають себе готовими до сімейних стосунків, а 19 осіб (73%) вважають, що психологічно не готові до сімейних стосунків.

Загалом, можна зробити висновок, що серед молоді люди не готові до сімейних стосунків на досить високому рівні. Особливо це стосується тих, хто ще не одружився, а це молоді люди віком від 18 до 27 років. Іншими словами, ті предмети, які готують молодь до такого відповідального періоду у їхньому житті, як вступ у сімейних стосунків та сімейні стосунки, такі як їхні батьки, державні органи з сімейних питань, все ще дуже неефективні серед молоді.

3.2 Визначення типів гендерної ідентичності

Досліджуючи групи молодих людей на основі біологічної статі та готовності до сімейних стосунків, ми виявили наступне:

загалом, у загальній вибірці чоловіки та жінки істотно не відрізняються за готовністю до сімейних стосунків ($t = -1,32$; $p < 0,19$), (U Манна-Уїтні = 247; $p < 0,06$). 2) Така ж картина склалася і в групі подружніх пар. Використовуючи t -критерій Стьюдента для незалежних вибірок, ми виявили, що це $t = -1,26$; $p < 0,22$. Тобто наша обрана група чоловіків ($n = 12$) та жінок ($n = 12$), які перебувають у сімейних стосунках, не мали істотних відмінностей у психологічній готовності до сімейних стосунків (U Манна-Уїтні = 53,5; $p < 0,06$). 3) Відмінності у готовності до сімейних стосунків в групі неодружених, де чоловіки ($n = 13$) та жінки ($n = 13$) відрізнялися один від одного готовністю до сімейних стосунків за тестом T-Student ($t = 2,23$; $p < 0,01$).

Слід зазначити, що згідно з розрахунками за критерієм U Манна-Уїтні відмінності між чоловіками та жінками у неодружених парах існують і полягають у наступному (U Манна-Уїтні = 47,5; $p < 0,05$).

Таким чином, істотної різниці в статистичних критеріях біологічної статі та готовності до сімейних стосунків в загальній вибірці та серед подружніх пар не виявлено. Однак у неодружених пар така статистична відмінність, що вимагає додаткових досліджень для якісного розуміння цього явища[28].

Чи є відмінності в кореляції між біологічною статтю і готовністю до сімейних стосунків ми розглянемо нижче.

Таким чином, можна зробити висновок:

1. Не існує відмінностей у загальній групі та групі одружених за рівнем готовності до сімейних стосунків за біологічними та статевими ознаками.

2. У групі чоловіків і жінок-холостяків існують відмінності за рівнем готовності до сімейних стосунків за біологічною та статевою ознаками.

На нашу думку, таке спостереження також цікаве. Коли ми розділили загальну вибірку ($n = 50$) на дві групи за ознакою «віку» - від 18 до 23 років і від 24 до 34 років, то згідно з розрахунками t-критерію Стьюдента $t = 3,126$, $p < 0,01$, ми виявили достовірну відмінність у тому, що люди віком до 24 років набагато менш психологічно готові до сімейних стосунків, ніж люди старше 24 років. Таку ж тенденцію, ще більш виражену, ми виявили у групі одружених - $t = 5,52$; $p < 0,001$. Знову ж таки цікаво, що такої різниці в значущих відмінностях за ознакою «віку» ми не виявили у неодруженій групі ($n = 26$)

$$t = - 0,274 \quad p < 0,787.$$

Слідуючи логіці наших міркувань і виявивши гіпотезу про зв'язок чи залежність "готовності - непередготовленості" до сімейних стосунків у людей не за біологічною статтю, а за статевою ідентичністю, ми перегрупували загальну вибірку, а також групу одружених та неодружених за основи маскуляри-жіночності.

Для цього використовуються дані, отримані від респондентів методом виявлення *маскуліності-жіночності-шкалою «Маскуліність-жіночність» з Фрайбурзької особистої анкети (ФП) та методом «Маскуліність-жіночність» С. Бема.*

Аналіз також використовував цей тип гендерної ідентичності як андрогінію. Андрогінність — це стан, при якому деякі чоловічі та деякі жіночі риси присутні в одній людині. Сукупні дані виглядають так.

Таблиця 1

Кількість маскуліних-фімінінних та андрогінних типів серед одруженої та неодруженої молоді

Статеві типи	Загальна вибірка (n=50)	Одружені (n=24)	Неодружені (n=26)
<i>Чоловіки :</i>			
маскулінні	16 (64,0%)	9 (75,0%)	7 (53,8%)
фемінінні	5 (20,0%)	2 (16,7%)	3 (23,1%)
андрогінні	4 (16,0%)	1 (8,3%)	3 (23,1%)
<i>Жінки :</i>			
маскулінні	8 (32,0%)	6 (50,0%)	2 (15,4%)
фемінінні	6 (24,0%)	2 (16,7%)	4 (30,8%)
андрогінні	11 (44,0%)	4 (33,3%)	7 (53,8%)

Аналіз наведених таблиць і графіків показує, що просте порівняння чоловічих і жіночих груп, яке ми проводили на початку нашого дослідження, багато в чому безнадійно, оскільки фактично виявлення статевих відмінностей має базуватися не стільки на морфологічних ознаках. (з урахуванням генетичної статі) з урахуванням гормональної статі, що обумовлено чоловічістю, жіночністю та андрогінністю.

Цікаво, що в нашому випадку серед чоловіків у загальній групі – 20% (кожен п'ятий) має ознаки фемінності, тобто фемінності. У групі неодружених їх трохи більше - 23,1%, ніж у групі одружених - 16,7%. Андрогінність у групі чоловіків була загалом - 16%, що значно менше, ніж у групі жінок - 44%.

Загалом, жіноча група набагато чіткіше проявляє чоловічі риси, ніж чоловічі, - жіночі. У загальній групі чоловічих жінок - 32%. 50% одружених і 15,4% неодружених. Особливо високий серед жінок за андрогінним типом: у загальній групі - 44%, серед одружених - 33,3%, неодружених - 53,8%. Можна зробити висновок, що незаміжнім жінкам властива андрогінна гендерна ідентифікація.

Таким чином, намальована картина вираженої маскулінності серед жінок усіх груп і трохи нижче показника фемінності у чоловіків. Ми ще раз переконалися, що поняття статі не тотожне - як генетична стать (певний набір генів) та психологічна стать, яка асоціюється з феноменом гендерної ідентичності - усвідомлення належності до чоловічої чи жіночої статі.

3.1 Взаємозв'язок типів гендерної ідентичності з рівнем готовності до сімейних стосунків

Основною метою нашого дослідження було визначити наявність чи відсутність зв'язку між типами гендерної ідентичності з рівнем готовності до сімейних стосунків.

Отримавши на попередніх етапах аналізу узагальнені та групові дані про готовність наших респондентів до сімейних стосунків, а також визначивши типи їхньої статевої ідентичності та поділивши на чоловічі, жіночі та андрогінні типи, нам вдалося дослідити зв'язки між ними. Ми вважаємо, що найбільш адекватним методом перевірки нашої гіпотези було б використання лінійної кореляції Пірсона. Крім того, у попередньому аналізі ми використовували статистичні методи вторинної обробки даних-t-критерій Стьюдента та тест U-Манна-Уїтні.

Наведемо їх більш детальноше.

Ми використовували для розрахунків коефіцієнт *кореляції Пірсона* :

$$r = \frac{\sum xy}{\sqrt{\sum x^2 \sum y^2}} \quad (1)$$

де x, y - приватні значення перемінних;

Σ

x, y - середні значення тих же самих перемінних.

t - критерій Стьюдента

$$t = \frac{M_1 - M_2}{\sqrt{\frac{m^2_1}{n_1} + \frac{m^2_2}{n_2}}} \quad (2)$$

де $M_1 - M_2$ - порівнювані середні арифметичні величини вибірок N_1 і N_2 ;
 $m^2_1 + m^2_2$ - квадрати помилок середніх величин.

U - критерій Манна-Уитні

$$U = (n_1 n_2) + n_x (n_x + 1) - T_x \quad (3)$$

2

де n_1 - кількість випробуваних у вибірці 1;

n_2 - кількість випробуваних у вибірці 2;

T_x - більша з двох рангових сум;

n_x - кількість випробуваних у групі з більшою сумою рангів.

Перевірка гіпотези проводилася в кілька етапів на всіх трьох групах (загальній, одружених і неодружених). Для більш повної картини кореляційних зв'язків ми провели множинну кореляцію.

1 етап. Використовуючи отримані дані по рівням готовності до сімейних стосунків в загальній групі ($n=50$), а також розділив основну групу на три підгрупи по критерію гендерної ідентичності ми отримали наступні дані. Методом множинної кореляції (Пірсона), що дозволяє виявити загальну структуру кореляційних залежностей, що існують усередині багатомірного експериментального матеріалу, який включає більш двох перемінних, і представити ці кореляційні залежності у виді деякої системи.

Таблиця 2

Співвідношення маскулінно-фемінінно-андрогінних типів гендерної ідентичності з готовністю до сімейних стосунків в ЗАГАЛЬНІЙ вибірці респондентів ($n=50$)

Група	Маскулінність	Андрогінність	Фемінінність	Готовність до сімейних стосунків (серед маскулінних)	Готовність до сімейних стосунків (серед андрогінних)	Готовність до сімейних стосунків (серед фемінінних)
Загальна маскулінність (n=21)	1	- 0,137	0,015	0,376	- 0,492	0,076
Загальна андрогінність (n=6)	-0,137	1	0,274	0,440	0,732	0,647
Загальна фемінінність (n=23)	0,015	0,274	1	- 0,104	- 0,062	0,113

Готовність до сімейних стосунків (серед маскуліних) (n=21)	0,376	0,440	- 0,104	1	0,302	0,318
Готовність до сімейних стосунків (серед андрогінних) (n=6)	- 0,492	0,732	- 0,062	0,302	1	0,095
Готовність до сімейних стосунків (серед фемінінних) (n=23)	0,076	0,647	0,113	0,318	0,095	1

Примітка: - ($p < 0,05$).

Аналіз :

1. Готовність вийти заміж дуже корелює з маскулінністю як типом гендерної ідентичності. Середній бал мужності в загальній групі становить - 10,86. Серед тих, хто виявив високу готовність до сімейних стосунків, мужність становила в середньому 42,3 бала. Таким чином, з загальної вибірки можна зробити висновок - чим вище маскулінність, тим вище рівень готовності до сімейних стосунків. Статистична ймовірність цього твердження становила ($r = 0,376$; $p < 0,05$).

2. Такий же високий рівень готовності до сімейних стосунків показали люди з андрогінним типом гендерної ідентичності. Середня оцінка андрогінності в загальній групі склала 6,7 бала. Середній бал андрогінії в групі, де вивчалася готовність до сімейних стосунків, становив 33,3 бала. Висновок: андрогінія в загальній групі та готовність до сімейних стосунків у андрогінів була ($r = 0,732$; $p < 0,05$).

3. У загальній групі жіночність не корелювала з готовністю вийти заміж за будь-яку з гендерних груп.

Етап 2. На другому етапі ми порівняли отримані дані про співвідношення гендерної ідентичності з готовністю до сімейних стосунків у сімейних парах ($n = 24$). Аналіз множинної кореляції дав нам такі співвідношення між змінними.

Таблиця 3

Співвідношення маскулінно-фемініно-андрогінного типів гендерної ідентичності з готовністю до сімейних стосунків в ОДРУЖЕНІЙ виборці респондентів ($n=24$)

Група	Маскулінність	Андрогінність	Фемінінність	Готовність до сімейних стосунків (у маскулінних)	Готовність до сімейних стосунків (у андрогінних)	Готовність до сімейних стосунків (у фемінінних)
Маскулінність (n=12)	1	0,524	0,447	0,414	0,397	0,406
Андрогінність (n=3)	0,524	1	0,330	0,619	0,990	- 0,143
Фемінінність (n=9)	0,447	0,330	1	0,106	0,461	0,662
Готовність до сімейних стосунків (у маскулінних) (n=12)	0,414	0,619	0,106	1	0,500	- 0,76

Готовність до сімейних стосунків андрогінних) (n=3)	(y 0,397	0,990	0,461	0,500	1	0,000
Готовність до сімейних стосунків фемінінних) (n=9)	(y 0,406	- 0,143	0,662	- 0,76	0,000	1

Примітка: - ($p < 0,05$).

Аналіз :

1. Серед одружених пар маскулінний тип гендерної ідентичності не має достовірної кореляції з готовністю до сімейних стосунків.
2. Серед одружених андрогінний тип має високий рівень кореляції з готовністю до сімейних стосунків у андрогінного типу ($r = 0,99$; $p < 0,05$).
3. Серед одружених фемінінний тип має високий рівень кореляції з готовністю до сімейних стосунків у фемінінного типу ($r = 0,66$; $p < 0,05$).

Таблиця 4

Співвідношення маскулінно-фемінінно-андроґінного типів гендерної ідентичності з готовністю до сімейних стосунків в НЕОДРУЖЕНІЙ виборці респондентів (n=26)

Група	Маскулінність	Андроґінність	Фемінінність	Готовність до сімейних стосунків в (у маскулінних)	Готовність до сімейних стосунків (у андроґінних)	Готовність до сімейних стосунків в (у фемінінних)
Маскулінність (n=9)	1	0,500	0,154	0,575	0,756	- 0,055
Андроґінність (n=3)	0,500	1	- 0,189	0,000	- 0,189	- 0,866
Фемінінність (n=14)	0,154	- 0,189	1	- 0,300	- 0,929	- 0,055

Готовність до сімейних стосунків (у маскуліних) (n=9)	0,575	0,00	- 0,300	1	0,982	0,358
Готовність до сімейних стосунків (у андрогінних) (n=3)	0,756	- 0,189	- 0,929	0,982	1	- 0,327

Готовність до сімейних стосунків (у фемінінних) (n=14)	- 0,055	- 0,866	- 0,055	0,58	- 0,327	1
--	---------	---------	---------	------	---------	---

Примітка: - ($p < 0,05$).

Аналіз 1. Готовність вийти заміж дуже корелює з маскулінністю як типом гендерної ідентичності. Середній бал мужності в загальній групі становить - 10,86. Серед тих, хто виявив високу готовність до сімейних стосунків мужність становила в середньому 42,3 бала. Таким чином, з загальної вибірки можна зробити висновок - чим вище маскулінність, тим вище рівень готовності до сімейних стосунків. Статистична ймовірність цього твердження становила ($r = 0,376$; $p < 0,05$).

2. Такий же високий рівень готовності до сімейних стосунків показали люди з андрогінним типом гендерної ідентичності. Середня оцінка андрогінності в загальній групі склала 6,7 бала. Середній бал андрогінії в групі, де вивчалася готовність до сімейних стосунків, становив 33,3 бала. Висновок: андрогінія в загальній групі та готовність до сімейних стосунків у андрогінів була ($r = 0,732$; $p < 0,05$).

3. У загальній групі жіночність не корелювала з готовністю вийти заміж за будь - яку з гендерних груп.

Етап 2. На другому етапі ми порівняли отримані дані про співвідношення гендерної ідентичності з готовністю до сімейних стосунків у сімейних парах ($n = 24$). Аналіз множинної кореляції дав нам такі співвідношення між змінними.

3.2 Особливості уявлень сімейних стосунків у молоді

Метою роботи є вивчення змісту уявлень про сім'ю серед молоді та тих, хто готується до сімейних стосунків. При цьому одним із основних завдань дослідження було визначення змісту уявлень про сім'ю у різних гендерних груп молоді, виявлення відмінностей у сприйнятті сім'ї залежно від типу гендерної ідентичності. Анкетування та опитування визначали уявлення про майбутню сім'ю: можливість та наявність досвіду дошлюбних статевих стосунків; ставлення до вибору шлюбного партнера та очікуваних моделей подружніх та сімейних стосунків, до сфери дитячо-батьківських стосунків (планова кількість дітей, стиль сімейного виховання); характер сімейних стосунків у батьківській родині респондента тощо.

Ідея сімейних стосунків нерозривно пов'язана з ідеєю майбутнього партнера. Дуже важливо, щоб чоловік і дружина "наближалися" один до одного з біологічних, психологічних та моральних факторів, включаючи різні аспекти виховання, соціальні, політичні, культурні та релігійні погляди, або щоб партнери були толерантними до особливостей один одного.

Переважає більшість молодих чоловіків та дівчат вважають, що для сімейних стосунків партнер повинен мати рівний освітній статус, і лише 11% дівчат готові до того, щоб партнер був більш досвідченим, ніж вони. Невелика кількість молодих респондентів (7%) вважає, що дружина має бути більш освіченою. Третина респондентів вважає, що не важливо бути порядною та цікавою людиною. Приблизно такі ж уявлення існують серед молоді щодо рівності партнерів на культурному рівні. Таким чином, щодо

культурного та освітнього статусу партнерів у сімейних стосунках думки хлопців та дівчат схожі.

З точки зору матеріального становища, молодь демонструє досить традиційні, стереотипні погляди: чоловіки бачать себе насамперед як шахтарі, відповідальні за матеріальний добробут родини, а дівчата - опікуни дому. Дві третини дівчат вважають, що майбутній партнер у сімейних стосунках повинен бути кращим за себе, інші вважають, що вони повинні бути рівними у фінансовому стані. Думки молодих людей з цього приводу є більш різними. Більшість з них вважає, що матеріальний рівень партнерів не важливий для подружніх і сімейних стосунків або він повинен бути рівним. Інша частина чоловічої вибірки вважає, що матеріальний стан жінки має бути вищим, і лише 11% молодих чоловіків готові забезпечувати сім'ю і вважають, що лише вони відповідальні за це. Як виявилось, для молодих людей дуже важлива професія майбутнього чоловіка.

Відповідаючи на питання, які риси характеру молоді люди хотіли б бачити у шлюбному партнері, було виявлено, що дівчата в партнері цінують такі якості, як доброта, повага, почуття гумору, цілеспрямованість, відповідальність, впевненість, турбота тощо. Суттєвими рисами шлюбного партнера молоді чоловіки вважають доброту, розуміння, скромність, турботу, привабливість, сексуальність. Менш важливими характеристиками в образі партнера були відповідальність, почуття обов'язку, цілеспрямованість, урівноваженість, довіра, відданість і т. Д. Таким чином, імідж партнера по шлюбу для дівчаток та хлопчиків досить типово гендерно.

5. Більшість молодих людей вважають дошлюбний секс не тільки можливим, а й необхідним, оскільки інтимний контакт має для людини не тільки пряме фізіологічне значення, але й поглинає різноманітні

особистісні смисли, такі як чуттєве задоволення, пізнання, цікавість, спілкування.

При виборі форм сімейних стосунків більше половини хлопчиків і дівчаток обрали зареєстрований шлюб, третина респондентів віддали перевагу незареєстрованому спільному проживанню (цивільний шлюб) і лише 3,5% воліли б жити окремо. Дівчата також згадували інші варіанти розвитку стосунків з партнером: перше проживання у цивільному шлюбі з подальшою реєстрацією стосунків. Молодь також вважає, що вибір форми шлюбно-сімейних стосунків залежить від життєвих обставин.

Більшість дівчат і хлопців бачать переваги законного, юридично зареєстрованих сімейних стосунків в більшій впевненості, стабільності, надійності, відповідальності один за одного, відчутті спокою, стабільності, можливості мати дітей.

7. Серед домінуючих мотивів заміжжя дівчата вказали: бажання виявити свою турботу та любов до коханої людини; необхідність розуміння, психологічної підтримки, захисту; бажання мати дітей; традиція шлюбу; бажання відокремитися від батьківської сім'ї і лише потім - матеріальні вигоди, страх самотності, небажання залишатися "старою дівою", прагнення до дорослого життя. Дивно, але провідним мотивом створення сім'ї молоді чоловіки назвали партнерку вагітності, а вже потім – бажання бути незалежною, незалежною, отримувати сексуальні насолоди, любов тощо. Мотив вступу в шлюб у зв'язку з вагітністю в сучасній молоді, можливо, через те, що молоді люди віддають перевагу вільним стосункам і, на жаль, реєструвати їх часто штовхає не любов один до одного, не бажання бути разом і вагітність.

Дані опитування показують, що переважна більшість респондентів (86%) вважають себе батьками в майбутньому, лише 4% взагалі не хочуть мати дітей, а 10% наразі про це не думали. Більшість із тих, хто хоче мати дітей, планують мати принаймні двох дітей. Приблизно 36% дівчат та 15%

хлопчиків планують мати трьох дітей, коли створюють сім'ю. Лише 7% дівчат хотіли б мати одну дитину, тоді як ніхто з хлопців не вибрав цю відповідь.

8. Думки дівчаток та хлопчиків щодо питання про те, хто повинен піклуватися про дітей, збігаються. Усі дівчата та 96,3% хлопчиків вважають, що доглядати за дитиною повинні обидва батьки. На нашу думку, ця тенденція пояснюється тим, що молоді люди представляють сімейних стосунків як рівномірний розподіл ролей між чоловіками, і сфера виховання дітей не є винятком.

9. Ознаки благополуччя в сімейних стосунках дівчата бачать у спілкуванні, яке приносить радість і духовне задоволення; гармонія між чоловіком і жінкою (духовна та фізична); у взаємній любові та повазі; продуктивне та злагоджене планування життя. Для молодих респондентів головними ознаками благополуччя у подружніх стосунках є: гармонія між чоловіком і жінкою; спілкування, яке приносить радість і духовне задоволення; відданість. Серед ознак, що характеризують подружнє нещастя, дівчаток та хлопчиків названо (у порядку спадання важливості): неповага один до одного; психологічна відчуженість, відсутність емоційно теплих стосунків; незадоволеність сексуальних потреб. Субдомінантне положення зайняли такі ознаки, як відсутність взаємодопомоги, фінансові розбіжності та розбіжності в потребах та інтересах.

10. Переважаючою моделлю сімейних стосунків для більшості жіночої вибірки повинні бути стосунки, в яких функції та ролі в сім'ї перерозподіляються залежно від обставин, ситуацій. Ці ідеї швидше відповідають егалітарній моделі стосунків. У групі молодих людей більшість також зосереджена на егалітарному типі стосунків, хоча третина респондентів віддали перевагу традиційній моделі, в якій чоловік є головою сім'ї, і від нього залежить прийняття життєво важливих для сім'ї рішень.

11. На питання, чи є сімейне життя їхніх батьків зразком для молоді, ми отримали такі відповіді від одружених та незаміжніх молодих людей: (29) 58% - не вважають своїх батьків зразком; (17) 34% - вважають сімейне життя своїх батьків за зразок; (4) 8% - відповіли - "важко сказати".

12. У наступному питанні анкети ми хотіли з'ясувати, у якому віці найкраще одружувати чоловіка та жінку. На думку респондентів (одружених та неодружених молодих людей), люди вважають, що найкраще одружитися: (14) 28% - вважають, що сімейні стосунки слід укласти 22-24 роки; (13) 26% - вважають, що не має значення, коли одружитися; (13) 26% - вважають, що сімейні стосунки повинні розпочинатись в 20 - 21 рік; (8) 16% - вважають, що сімейні стосунки слід укласти 25 - 29 років; (2) 4% - вважають, що сімейні стосунки слід укласти 18-19 років;

13. Ми також з'ясували, наскільки важливо для респондентів бути готовими до сімейних стосунків, чи потрібна спеціальна підготовка молоді до сімейного життя. Від одруженої та неодруженої молоді ми отримали такі відповіді: (34) 68% – вважають, що таке навчання необхідне; (9) 18% – кажуть, що важко сказати, потрібне таке навчання чи ні; (7) 14% - вважають, що підготовка до сімейного життя непотрібна.

14. У наступному завданні ми хочемо з'ясувати, в якій формі, на думку респондентів, слід готувати молодих людей до сімейних стосунків. Одружені та неодружені молоді люди відповіли, що: А) (12) 24% - вважають, що для навчання слід проводити спеціальні уроки: заняття, професійно -технічних навчальних закладах, середніх та вищих навчальних закладах; Б) (10) 20% – вважають, що необхідно проводити спеціальні заняття у сімейних стосунках – сімейні консультації; В) (8) 16% - що необхідно проводити спеціальні лекції для тих, хто одружується в РАГСх; Г) (8) 16% – вважають за потрібне проведення індивідуальних консультацій для тих, хто вступає в сімейні стосунки у ЗАГС; Д) (6) 12% -

вважають, що підготовка вимагає випуску спеціальної літератури; Д) (3) 6% - вважають, що необхідно транслювати теле- та радіопрограми; Ж) (3) 6% - вважають, що необхідно проводити індивідуальні консультації в платних клініках;

15. У наступному завданні ми порушили питання близькості до одруження. Це важливе питання, оскільки початок статевого життя часто пов'язане з деякими труднощами. Під час першого статевого акту молоді люди можуть зіткнутися з непередбаченими обставинами, які в подальшому житті можуть перешкодити близькості з чоловіком. Але в нашому суспільстві молоді люди мають інтимні стосунки до сімейних стосунків, що часто призводить до незапланованої вагітності. Щоб дізнатися думку респондентів, ми поставили запитання: як ви ставитеся до інтимних стосунків до сімейних стосунків? На що респонденти відповіли. Одружені та неодружені молоді люди вважають, що: (31) 62% - інтимні стосунки до одруження допустимі; (9) 18% - інтимні стосунки до одруження неприпустимі; (10) 20% - важко сказати.

16. Наступне питання є продовженням попереднього, ми запитали, як, на думку респондентів, впливає дошлюбний сексуальний досвід на сімейне життя? На що респонденти відповіли. Одружені та неодружені молоді люди вважають, що: (34) 68% - вважають, що дошлюбний сексуальний досвід має позитивний ефект; (16) 32% вважають, що дошлюбний сексуальний досвід має негативний вплив.

17. Наприкінці ми поставили запитання, чи думають респонденти, що вони готові (були) одружені? На що респонденти відповіли. Одружені та неодружені молоді люди думають: (25) 50% - Так, я повністю готовий; (17) 34% - я сумніваюся, але думаю, що все буде добре; (8) 16% - я не був (був) одружений.

18. Останні питання були задані молодим людям, щоб з'ясувати, чи справді молоді люди, які перебувають у сімейних стосунках, можуть

побудувати хороші сімейні стосунки. Вони отримали відповіді від одружених і неодружених молодих людей: (30) 60% - Так ми зможемо побудувати вдалі сімейні стосунки; 20) 40% - Ні, ми не зможемо побудувати вдалі сімейні стосунки.

19. Серед загальної кількості респондентів 40% мають ознаки статі, тобто їх самовизначення та поведінка збігаються з тим, що вважається гендерно доцільним у суспільстві. У групі дівчат високий рівень андрогінності виявлено у 36%, високий показник маскулінності та низький фемінінність – у 29%. Молоді чоловіки з чоловічим типом ідентичності становили 58%, високий та середній рівень андрогінії був виявлений у 26% респондентів. Жіночий тип гендерної ідентичності характерний для 15% молодих людей. Юнаки та дівчата з різними типами гендерної ідентичності, ймовірно, мають суттєві відмінності в рольових очікуваннях і домаганнях, у системі сімейних цінностей.

На основі досліджень ми зробили наступні висновки. Сім'я є важливою життєвою цінністю для молоді. Уявлення молодих людей про сім'ю є різними і більше пов'язані з психологічними аспектами подружжя та сімейними стосунками, ніж з його соціальною та побутовою орієнтацією. Тип гендерної ідентичності впливає на систему сімейних цінностей молодих людей, на узгодженість рольових очікувань та претензій у сімейних стосунках. У дослідженні психологічної готовності молодих людей і людей загалом до сімейних стосунків ми теоретично помітили, що окрім інших факторів на готовність до сімейних стосунків певним чином впливає і стан самотності людини. Однак проблема самотності залишається однією з мало вивчених у вітчизняній психології. Статистика мало знає про самотні стосунки. Самотність визначається як ізоляція людини від інших людей, або стан людини, який вона переживає в змінених (незвичайних) умовах.

Для подальшого вивчення впливу самотності на готовність людей одружитися, ми висунули гіпотезу, що рівень суб'єктивної самотності людей впливає на їх готовність одружитися.

Незалежна змінна - це рівень суб'єктивного почуття самотності.

Залежна змінна - рівень психологічної готовності до сімейних стосунків.

Для визначення рівнів самотності у самотніх молодих людей та тих, хто відчуває самотність у подружніх парах, ми використовували метод діагностики рівня суб'єктивного почуття самотності Д. Рассела та М. Фергюсона.

Оскільки головним завданням для нас було з'ясувати, чи існує зв'язок між почуттям самотності людей та їх готовністю одружитися, ми використали порівняння даних про самотність та готовність до сімейних стосунків у людей, поділивши їх на групи з різним рівнем суб'єктивної самотності. . та їх показники готовності до сімейних стосунків.

Використовуючи первинні тестові дані, середні показники груп та вторинну обробку статистичних даних, насамперед, множинну кореляцію за формулою Пірсона, ми отримали такі дані.

Порівняння середніх показників показує нам, що загальна група (50 осіб) має середній показник суб'єктивного почуття самотності - 25,4 бала; група одружених (24 особи) - 18,04 бали; та група одинаків (26 осіб) - 31,50 балів. Ми бачимо, що в групі самотніх (холостяки) почуття самотності набагато вище, ніж у групі одружених. З чого можна зробити висновок, що люди в парі (одружені) самотності нижчі за незаміжніх (неодружених).

Таблиця 5

Загальні показники кореляційних зв'язків відчуття самотності в різних групах людей (загальна група, група одружених, група неодружених) та показниками їх готовності до сімейних стосунків (n=50)

Групи	Самотність в загальній групі (n=50)	Самотність в одружен. групі (n=24)	Самотність в неодруж. групі (n=26)	Готовність до сімейних стосунків в загальній групі (n=50)	Готовність до сімейних стосунків в одруженій групі (n=24)	Готовність до сімейних стосунків в неодруженій групі (n=50)
Самотність в загальній групі (n=50)	1	1,000	-,138	-,264	,150	-,051
Самотність в одруженій групі (n=24)	1,000	1	-,207	,150	,150	-,003
Самотність в неодруж. групі (n=26)	-,138	-,207	1	,098	,023	-,009

Готовність до сімейних стосунків в загальній групі (n=50)	-,264	,150	,098	1	1,000	,033
Готовність до сімейних стосунків в одруж. групі (n=24)	,150	,150	,023	1,000	1	,045
Готовність до сімейних стосунків в неодруж. групі (n=26)	-,051	-,003	-,009	,033	,045	1

Примітка: - ($p < 0,05$); - ($p < 0,01$).

Аналіз

1. Співвідношення показує, що суб'єктивне відчуття самотності не має достатньо високого впливу на такий фактор, як готовність до сімейних стосунків в групах одружених і неодружених.

2. Проте загалом на вибірці з 50 осіб ми бачимо достовірну негативну кореляцію між показниками самотності в загальній групі та показниками цієї ж групи щодо готовності до сімейних стосунків ($p < 0,05$). Більш того, чим нижчий рівень самотності в загальній групі, тим більший рівень готовності до сімейних стосунків.

Таким чином, у нашому дослідженні ми підтвердили нашу гіпотезу, що рівень суб'єктивного почуття самотності у людей пов'язаний з їх готовністю до сімейних стосунків. І цей зв'язок знаходиться в зворотній залежності: чим менше у людей відчуття самотності, тим більше вони готові до сімейних стосунків.

Цей висновок може дозволити стверджувати, що відчуття самотності також може бути одним із факторів, що впливають на формування психологічної готовності людини до сімейних стосунків, або є причиною сімейних стосунків для запобігання суб'єктивному переживанню самотності.

4. Висновки та рекомендації за результатами дослідження

1. Висновки щодо психодіагностичних досліджень

1. Загалом, у загальній групі ($n = 50$) лише кожна четверта людина вважає себе невідповідною до сімейних стосунків, а 4/5 продемонстрували готовність до сімейних стосунків.

2. Найбільш психологічно готовими до сімейного життя є ті, хто вже приєднався до нього - 20 осіб. (83%). Однак слід підкреслити, що майже кожен п'ятий одружений має 4 особи. (17%) вважають себе

непідготовленими до сімейного життя і, одружившись, продовжують відчувати свою психологічну неготовність до цього.

3. Найбільш непідготовлені до сімейних стосунків в групі неодружених. Серед них лише 7 осіб. (27%) вважають себе готовими до сімейних стосунків а 19 осіб (73%) вважають, що психологічно не готові до сімейних стосунків.

4. Досліджуючи групи молодих людей на основі біологічної статі та готовності до сімейних стосунків, ми виявили наступне:

1) загалом, у загальній вибірці чоловіки та жінки істотно не відрізняються за готовністю до сімейних стосунків ($t = - 1,32; p < 0,19$), (U Манна - Уїтні = 247; $p < 0,06$). 2) Така ж картина склалася і в групі подружніх пар. Використовуючи t -критерій Стьюдента для незалежних вибірок, ми виявили, що це $t = - 1,26; p < 0,22$. Тобто наша обрана група чоловіків ($n = 12$) та жінок ($n = 12$), які перебувають у сімейних стосунках, не мали істотних відмінностей у психологічній готовності до сімейних стосунків (U Манна-Вітні = 53,5; $p < 0,06$). 3) Відмінності у готовності до сімейних стосунків в групі неодружених, де чоловіки ($n = 13$) та жінки ($n = 13$) відрізнялися один від одного готовністю до сімейних стосунків за тестом T-Student ($t = 2,23; p < 0,01$). Слід зазначити, що згідно з розрахунками за критерієм U Манна-Уїтні відмінності між чоловіками та жінками у неодружених парах існують і полягають у наступному (U Манна-Уїтні = 47,5; $p < 0,05$).

Таким чином, істотної різниці в статистичних критеріях біологічної статі та готовності до сімейних стосунків в загальній вибірці та серед подружніх пар не виявлено. Однак у неодружених пар така статистична відмінність, що вимагає додаткових досліджень для якісного розуміння цього явища.

5. На наш погляд, таке спостереження також цікаве. Коли ми розділили загальну вибірку ($n = 50$) на дві групи за ознакою «віку» - від 18 до 23

років і від 24 до 34 років, то згідно з розрахунками t-критерію Стьюдента $t = 3,126$, $p < 0,01$, ми виявили достовірну відмінність у тому, що люди віком до 24 років набагато менш психологічно готові до сімейних стосунків, ніж люди старше 24 років. Таку ж тенденцію, ще більш виражену, ми виявили у групі одружених - $t = 5,52$; $p < 0,001$. Знову ж таки цікаво, що такої різниці в значущих відмінностях за ознакою «віку» ми не виявили у неодруженій групі ($n = 26$)

$t = - 0,274$ $p < 0,787$.

6. Слід також звернути увагу на вивчений нами факт - серед чоловіків загальної групи - 20% (кожен п'ятий) має риси жіночності, тобто жіночності. У групі неодружених їх трохи більше - 23,1%, ніж у групі одружених - 16,7%. Андроґінність у групі чоловіків була загалом - 16%, що значно менше, ніж у групі жінок - 44%.

Загалом, жіноча група набагато чіткіше проявляє чоловічі риси, ніж чоловічі, - жіночі. У загальній групі чоловічих жінок - 32%. 50% одружених і 15,4% неодружених. Особливо високий серед жінок за андроґінним типом: у загальній групі - 44%, серед одружених - 33,3%, неодружених - 53,8%. Можна зробити висновок, що незаміжнім жінкам властива андроґінна гендерна ідентифікація.

Таким чином, намальована картина вираженої маскулінності серед жінок усіх груп і трохи нижче показника фемінності у чоловіків. Ми ще раз переконалися, що поняття статі не тотожне - як генетична стать (певний набір генів) та психологічна стать, яка асоціюється з феноменом гендерної ідентичності - усвідомлення належності до чоловічої чи жіночої статі.

7. Готовність до сімейних стосунків в значній мірі корелює з чоловічістю як типом гендерної ідентичності.

Середній бал мужності в загальній групі становить - 10,86. Серед тих, хто виявив високу готовність до сімейних стосунків, мужність становила в середньому 42,3 бала.

Таким чином, з загальної вибірки можна зробити висновок - чим вище маскулінність, тим вище рівень готовності до сімейних стосунків.

Статистична ймовірність цього твердження становила ($r = 0,376$; $p < 0,05$).

8. Високий рівень готовності до сімейних стосунків виявили також люди з андрогінним типом гендерної ідентичності. Середня оцінка андрогінності в загальній групі склала 6,7 бала.

Середній бал андрогінії в групі, де вивчалася готовність до сімейних стосунків, становив 33,3 бала. Висновок: андрогінність у загальній групі та готовність до сімейних стосунків у андрогінів була

($r = 0,732$; $p < 0,05$).

9. У загальній групі жіночність не корелює з готовністю вийти заміж за будь-яку з гендерних груп.

10. А) Серед подружніх пар маскулінний тип гендерної ідентичності не має істотної кореляції з готовністю до сімейних стосунків.

Б) Серед одруженого андрогінного типу високий рівень кореляції з готовністю до сімейних стосунків за андрогінним типом ($r = 0,99$; $p < 0,05$).

В) Серед заміжніх жінок жіночий тип має високий рівень кореляції з готовністю до сімейних стосунків за жіночим типом ($r = 0,66$; $p < 0,05$).

11. Чоловічий тип гендерної ідентичності у групі неодружених не має достовірних кореляцій з показниками готовності до сімейних стосунків з іншими типами гендерної ідентичності. .

12 Андрогінний тип гендерної ідентичності в групі неодружених має достовірну негативну кореляцію з неодруженими фемінного типу ($r = 0,866$; $p < 0,05$). Тобто можна припустити, що жіночий тип серед незаміжніх не готовий одружуватися на неодружених андрогінах.

13. Жіночий тип гендерної ідентичності в групі неодружених також має значну негативну кореляцію з незаміжнім андрогінним типом ($r = 0,982$; p

$<0,05$). З цього дослідження також можна припустити, що незаміжні жінки жіночого типу не готові виходити заміж за незаміжніх андрогінів.

Таким чином, ми представили з різних сторін можливі взаємозв'язки між типами гендерної ідентичності та їх бажання вступити в сімейні стосунки один з одним. Ми дійшли висновку, що різні типи гендерної ідентичності мають різний рівень готовності до сімейних стосунків. Крім того, деякі з цих груп сумісні між собою в питаннях подружнього життя, а деякі не мають такої сумісності. Все це може мати цікаві наслідки для практичної роботи психологів і, насамперед, сімейних і шлюбних консультантів. Результати дослідження підтверджують, що серед факторів, що впливають на психологічну готовність молодих людей до сімейних стосунків, значне місце слід відвести гендерному фактору, точніше гендерній ідентичності людей, поділеним на чоловічі, жіночі та андрогінні типи.

Загалом можна сказати, що наше припущення в робочій гіпотезі повністю підтверджується – ми встановили зв'язок між типами гендерної ідентичності та готовністю до сімейних стосунків.

14. Співвідношення показують, що суб'єктивне відчуття самотності не має достатньо високого впливу на такий фактор, як готовність до сімейних стосунків в групах одружених і неодружених.

15. Проте загалом на вибірці з 50 осіб ми бачимо достовірну негативну кореляцію між показниками самотності в загальній групі та показниками цієї ж групи щодо готовності до сімейних стосунків ($p < 0,05$). Більш того, чим нижчий рівень самотності в загальній групі, тим більший рівень готовності до сімейних стосунків.

Висновки до розділу 3

Таким чином, у нашому дослідженні ми підтвердили нашу гіпотезу, що рівень суб'єктивного почуття самотності у людей пов'язаний з їх готовністю до сімейних стосунків. І цей зв'язок знаходиться в зворотній

залежності: чим менше у людей відчуття самотності, тим більше вони готові до сімейних стосунків.

Цей висновок може дозволити стверджувати, що відчуття самотності також може бути одним із факторів, що впливають на формування психологічної готовності людини до сімейних стосунків, або є причиною сімейних стосунків для запобігання суб'єктивному переживанню самотності.

1. У практичній роботі психологів -консультантів з питань сім'ї та молоді слід розглядати серед факторів, що впливають на готовність до сімейних стосунків, та такого чинника, як тип гендерної ідентичності. Кожен з типів - чоловічий, фемінний і андрогінний має свій, у кожному конкретному випадку специфічний вплив на готовність молодих людей до сімейних стосунків і життя.

2. У своїй практичній роботі психолог повинен використовувати методи психологічного впливу для формування у молодих людей, а також у тих, хто має набір укладати шлюб, сімейні уявлення з урахуванням гендерних стереотипів та гендерної ідентичності.

3. На навчальних курсах з вікової психології, сімейної психології, гендерної психології необхідно враховувати закономірності формування статево-рольових особливостей хлопчиків та дівчаток у сім'ї.

4. Методика психолого-педагогічної корекції, робота з молоддю над проблемами сімейно-шлюбних стосунків та підготовки до сімейних стосунків, необхідно враховувати такі чинники, як: мотивація вступу в сімейні стосунки; ставлення до сімейних стосунків; сімейні шлюбні цінності; уявлення про особисті якості чоловіків і жінок; детальне уявлення про мужність та жіночність та їх врахування у міжособистісних стосунках подружжя; розподіл сімейних ролей між чоловіком і жінкою.

5. Практичний психолог у своїй роботі повинен враховувати, що почуття самотності також може бути одним із факторів, що впливають на

формування психологічної готовності людини до сімейних стосунків, або є причиною сімейних стосунків для запобігання суб'єктивному пережиттю самотності.

Висновки

Сім'я - це історична форма організації життя людей. Її форми і функції змінюються з розвитком виробництва, техніки, технології, суспільних стосунків, культури загалом. Сімейні стосунки є складовою суспільних стосунків, а розвиток сім'ї – одним із найважливіших компонентів розвитку суспільства та його культури.

Щодо історичних етапів розвитку сім'ї, існує принаймні дві найбільш поширені точки зору. Більшість фахівців вважає, що на ранніх етапах розвитку суспільства за первіснообщинного ладу серед людей існували безладні статеві стосунки. На зміну їм прийшов груповий шлюб, коли група чоловіків і група жінок жили однією сім'єю. Згодом утворився подвійний шлюб і, відповідно, виникла подвійна сім'я.

Тут важливо зазначити, що вивчення історичних форм розвитку сім'ї є дуже складним питанням. Прямих даних про форми сім'ї в давнину немає.

Сучасні концепції — це лише здогади, спроби реконструювати первісне суспільство на основі досліджень форм організації життя племен, що знаходяться на рівні розвитку родового суспільства. Деякі вчені вважають, що з самого початку існування виду *Homo sapiens* сімейство було парним.

Спочатку рід проводився по материнській лінії, а пізніше, з розвитком знарядь праці, техніки, виробництва, поділом праці між чоловіками і жінками, появою приватної власності, появою таких сімейних функцій, як накопичення певних благ. , багатство та передача спадкоємцям. рід по батьківській лінії.

Як відомо, тривалий час стосунки в суспільстві між представниками різних спільнот людей визначалися їхнім майновим станом, формою власності. У зв'язку з цим характер родинних зв'язків багато в чому визначався наявністю приватної власності, матеріальної вигоди. Звідси шлюби «за розрахунком», «любов» за гроші тощо. З розвитком суспільства, зростанням економічної самостійності чоловіків і жінок такі опортуністичні сімейні стосунки поступаються місцем справді людським, заснованим на любові, повазі та високих духовних цінностях. Це говорить про те, що сім'я розвивається і економічно, і морально, і юридично. Сім'я все більше стає інститутом гармонійного союзу чоловіка, жінки та їх дітей.

Однак він ще не позбавлений багатьох старих недоліків, а з'являються нові. Урбанізація, міграційні процеси, можливість швидкого переміщення як всередині країни, так і за кордон, майже повна анонімність особистого життя в місті, радикальні та майже постійні зміни виробництва через НТП, вплив масової культури, агресивна реклама, послаблення впливу на життя людини релігійні норми, кризові ситуації в розвитку суспільства, висока напруженість особистого життя - все це не сприяє зміцненню сім'ї. Багато

молоді і не тільки молоді люди не витримують таких навантажень. Це призводить до різних зривів, зриву сімейного життя, зрад, розлучень. Але все це не заперечує абсолютної цінності сім'ї, відсутності альтернативи, її постійного підйому на вищий рівень розвитку.

Підготовка до сімейних стосунків завжди була однією з головних завдань підліткового віку, не менш важливою, ніж підготовка до роботи. Але ця проблема не була такою гострою, як зараз.

Прискорене прискорення статевого дозрівання підлітків і одночасне послаблення зовнішнього контролю над їхньою поведінкою, а також лібералізація «дорослої» сексуальності та руйнування традиційних стереотипів маскулінності та фемінності застали наше суспільство зненацька. Подобається вам це чи ні, але нормативні орієнтації сучасних хлопчиків і дівчаток суттєво відрізняються від уявлень їхніх батьків та дідусів. Крім того, ці орієнтації самі по собі досить суперечливі.

Виявлені риси подружнього та сімейного сприйняття молодих людей, які свідчать про значні прогалини у їхніх знаннях про шлюб та сім'ю, неправильні, нереальні погляди на деякі питання, які, очевидно, впливають на їхнє ставлення до інституту сім'ї, слід враховувати у процесі цілеспрямованого навчання молоді до сімейного життя.

У дипломній роботі представлені результати дослідження, спрямованого на виявлення сімейних стосунків уявлень молоді. Встановлено, що ці уявлення характеризуються недостатньою повнотою, відмінностями в поглядах юнаків і дівчат, їх низькою самооцінкою як майбутнього чоловіка і жінки.

Певна вузькість образів характерна для таких сторін сімейних стосунків уявлень юнаків, як уявлення про якості ідеального чоловіка і жінки, маскулінності та жіночності, гендерну ідентичність, сімейні ролі та їх розподіл між чоловіком і дружиною. Особливо неповним є уявлення молодих людей про функції сім'ї та організацію сімейного життя.

Відмінності проявляються у розумінні юнаками та дівчатами понять «маскулінність» та «жіночність», трактуванні змісту деяких сімейних ролей, уявленнях про важливість ролей чоловіка та дружини. Відмінності між хлопчиками та дівчатками також проявляються в оцінці їхніх можливостей у сімейному житті. Загалом самооцінка молоді в цій сфері низька. Молоді люди більш впевнені у своїх силах у питаннях, що стосуються забезпечення основних цінностей сім'ї та виконання сімейних ролей, менше - у питаннях, пов'язаних з оцінкою розвитку якостей зразкового чоловіка та жінки та якостей, які характеризують маскулінність - жіночність.

Виявлені особливості сімейних стосунків уявлень молодих людей необхідно враховувати в процесі їх цілеспрямованої підготовки до сімейного життя.

У ході теоретичних досліджень і практичного вивчення підготовки до сімейних стосунків ми з'ясували, що серед факторів, що впливають на нього, гендерна ідентичність як особливий тип соціальної ідентичності, що існує в поєднанні з уявленнями про соціальну ідентичність, майже не враховується або майже не враховується. професійний, сімейний, економічний, освітній тощо статус.

Серед факторів підготовки до сімейних стосунків недостатньо вивчено вплив на людей суб'єктивного почуття самотності.

На підставі дослідження ми зробили такі висновки:

1) сім'я є важливою життєвою цінністю для молоді. 2) сприйняття сім'єю молодими людьми мінливе і більше пов'язане з психологічними аспектами подружжя та сімейними стосунками, ніж з його соціальною та побутовою орієнтацією,

3) тип гендерної ідентичності впливає на систему сімейних цінностей молодих людей, узгодженість рольових очікувань і вимог у сімейних стосунках, а головне – на психологічну готовність до сімейних стосунків.

В сучасних умовах тотальних соціальних змін, соціального прогресу та демократизації гендерних стосунків актуальною стає психолого-педагогічна проблема формування і розвитку в підлітковому віці ціннісно-орієнтованої системи особистісних уявлень про сім'ю, оскільки цей період розвитку особистості характеризується потреба в осмисленні соціального та інтимного досвіду, знань, набутих у процесі взаємодії з навколишнім світом.

Список використаних джерел:

1. Алешина Ю.Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование / Ю.Е. Алешина. – М.: Класс 2010. – 208с. – (библиотека психологии и психотерапии).
2. Антонов А.И. Микросоциология семьи (методология исследования структур и процессов) / А. И. Антонов. - М.: Nota Bene, 2018. - 360 с.
3. Антонюк Е.В. Становление ролевой структуры молодой семьи и ее восприятие супругами / Е. В. Антонюк. - Вестник МГУ - 2017. - №4. - С. 25-34

4. Арістотель. Політика.—К.,2016.—С.15-34.
5. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2018. 208 с.
6. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї. Курс лекцій / О. І. Бондарчук. – К. : МАУП, 2018. – 96 с.
7. Борщ К.К. Трансформація статусно-рольових характеристик сучасної сім'ї в Україні / К.К. Борщ. - Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили. – 2016. – 2016. – Т. 201, - №189 - С.81-84.
8. Бурова С. Н. Социология брака и семьи: история, теоретические основы, персоналии / С. Н. Бурова. – Минск – Право и Экономика – 2013 – С. 445.
9. Витакер К. Танцы с семьей. Семейная терапия: символический подход, основанный на личностном опыте. / К. Витакер, В. Бамберри. – М. : независимая фирма «Класс», 2019.– 178 с.
10. Витек К. Проблемы супружеского благополучия. / К. Витек – М. : Речь,2017. – 176 с.
11. Головенько В. А. Настрої молоді щодо здійснення модернізаційних перетворень в сучасній Україні / В. А. Головенько // Український соціум / В. А. Головенько. – К.: Наук. думка, 2016. – С. 189–206.
12. Горбач Д. На женском дне / Д. Горбач. – Спільне – 2015.
13. Гаранина Е. Ю. Семейведение : Учебное пособие. / Е. Ю Гаранина, Н. А. Коноплева, С. Ф. Карбанова. – М. : Флинта, 2014. – 280 с.
14. Гидденс Э. Трансформация интимности / Э. Гидденс. – СПб.: - 2015 – С. 208.

15. Гурко Т.А. Влияние добрачного поведения на стабильность молодой семьи. Социологические исследования / Т. А. Гурко – 2017 - С. 58-74.

1. Дружинин В

2. Дутчак О. Гендерна нерівність та режим жорсткої економії в Україні посткризового періоду / О. Дутчак – Спільне – 2018. Електронний доступ: <https://commons.com.ua/uk/genderna-nerivnist-ta-rezhim-zhorstkoj-ekonomiyi/>

3. Закриницька В. О. Молодь як об'єкт системи соціального захисту / В. Закриницька // Юрист України / В. О. Закриницька. – Х.: Право, 2013. – (Юридичні науки; вип. 1). – С. 49–55.

4. Зацепин В.И. Молодая семья: социально -экономические, правовые, морально-психологические проблемы / В. И. Зацепин. - Киев, - 2013 - С. 313.

5. Злобіна Т. Більше любові: політична критика моногамії та низові практики поліамурності / Т. Злобіна – Спільне – 2013. Електронний доступ: <https://commons.com.ua/uk/bilshe-lyubovi-politichna-kritika-mono/>

6. Иванова Л. М. Судьба молодой семьи / Л. М. Иванова. – М.: Знание - 2017 – С. 487.

7. Калинина Р. Р. Введение в психологию семейных отношений. / Р. Р. Калинина. – М. : Речь, 2017. – 390 с.

8. Карабанова О. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования. / О. Карабанова. – М. : Гардарики, 2020. – 376 с.

9. Кирильчук В. В. Альтернативні форми шлюбу і чи потрібні вони Україні? / В. В. Кирильчук. Електронний доступ: https://3222.ua/article/alternativn_formi_shlyubu__chi_potrbn_voni_ukran.htm

10. Кириченко Т. С. Одностатеві шлюби – міф чи реальність? / Т. С. Кириченко / Право і Безпека / Т. С. Кириченко. – Харків: Харк. нац. ун-т внутрішніх справ, 2012. – С. 207–210.
11. Кляпець О. Я., Ларіна Т. О. Підготовка молоді до подружнього життя : Методичні рекомендації / О. Я. Кляпець, Т. О. Ларіна. – К. : Міленіум, 2018. – 104 с.
12. Кон И. С. Введение в сексологию. / И. С. Кон – М.: Право, 2016. – 325 с.
13. Костровець Л. Б. Значення молодих сімей у процесі формування повноцінного українського суспільства / Л. Б. Костровець // Комунальне господарство міст: науково-технічний збірник / Л. Б. Костровець. – Харківська національна академія міського господарс, 2012. – (Економические науки). – С. 452–459.
14. Кравець В.П. Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді. Київ : Київ. правда, 2016. 688 с.
15. Крейг У. Шлюб ніколи нас не звільнить / У. Крейг. – спільне – 2015. Електронний доступ: <https://commons.com.ua/uk/shlyub-nikoli-nas-ne-zvilnit/>
16. Кунц С. Я хотіла подолати бачення родини як осередка пригноблення /С. Кунц – Спільне – 2018. Електронний доступ: https://commons.com.ua/uk/capitalism_and_family/
17. Леви В. Семейные войны / В. Леви. – М. : «Метафора», 2017. – 267 с.
18. Левицька Т. Л. Розвиток психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї : автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.09 / Т. Л. Левицька; Національна академія державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. — Хмельницький, 2009. — 20 с.

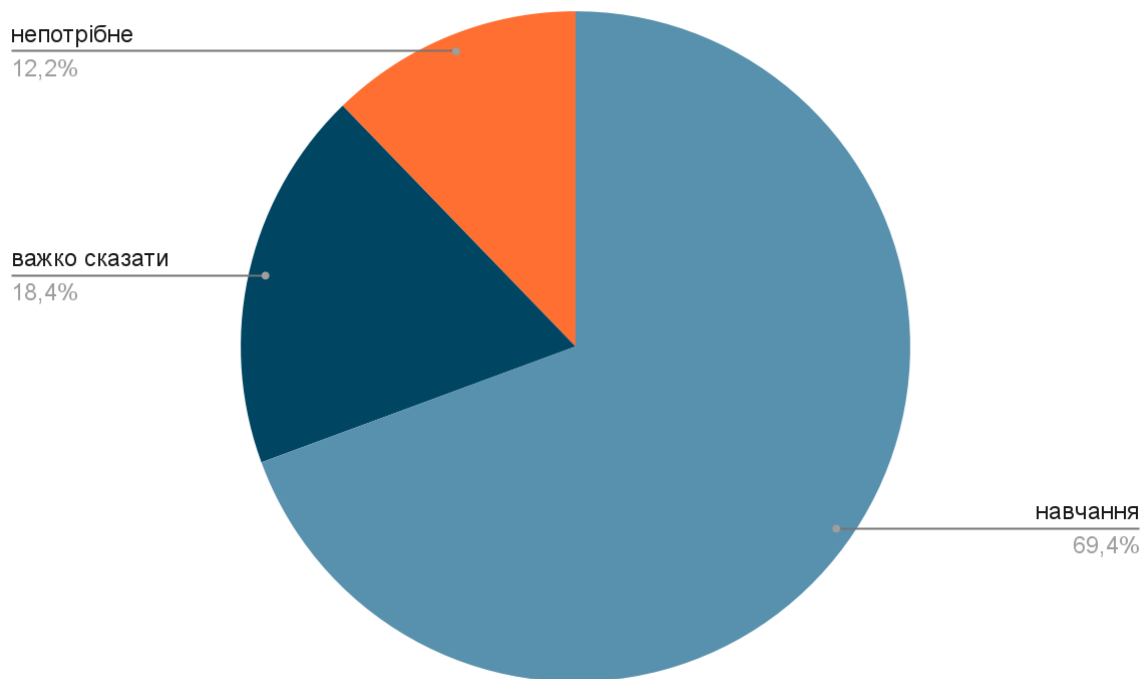
19. Литвинова А.Л. «Из истории философских представлений о браке и семье. (Проблема брака и семьи в философии Канта, Фихте, Гегеля)» / А. Л. Литвинова. - Л. – 2012 – С. 449.
20. Ляшенко Н. О. Сучасні альтернативні форми шлюбу / Н. О. Ляшенко. - Електронний доступ: <http://web.kpi.kharkov.ua>
21. Ляшенко Н.О. Подружні ролі в молодіжній сім'ї. / Н. О. Ляшенко. - Український соціум. – 2018. – с.16-23.
22. Лібанова Е. М. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально- демографічний аспект / Е. М. Лібанова. – М.: соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с. – (монографія).
23. Маркс К., Энгельс Сочинения / Ф. Энгельс. – изд. 2. – т. 21 – С. 28 – 178.
24. Орієнтація сучасної української молоді / і. м. балабух. - вісник нтуу «кпі». Політологія. Соціологія. Право. - Випуск 4 - 2019 -С.5.
25. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений / Н. Н. Обозов. – К. : Либідь, 2019. – 192 с.
26. Овчарова Р. В. Родительство как психологический феномен: учебное пособие. / Р. В. Овчарова. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2017. – 469 с.
27. Овчатова-Редько А. О. Основні риси "фактичного" шлюбу за сімейним законодавством України / А. О. Овчатова-Редько // Актуальні проблеми держави і права. - 2008. - Вип. 38. - С. 132-137. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2008_38_25
28. Олейник Ю. Н. Исследование уровней совместимости в молодой семье / 41. Ю. Н. Олейник. // Психологический журнал. – 2012. – №2. – С. 59.
29. Олифирович Н. И. Психология семейных кризисов. / Н. И. Олифирович, Т. А. Зинкевич-Куземкина, В. А. Велента. – М. : Речь, 2017. – 254 с.

30. Парфан Н. Старий патріархат, новий капіталізм: глобалізація інтимності та міжнародний шлюбний бізнес / Н. Парфан. – Спільне – 2015. Електронний доступ: <https://commons.com.ua/uk/starij-patriarhat-povij-kapitalizm/>
31. Пезешкян Н. Позитивная семейная психотерапия: Семья как психотерапевт / Н. Пезешкян – М. : Гпрдарики, 2012 – 187 с.
32. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. — К.: Основи, 2000. — 355 с. Електронний доступ: <http://litopys.org.ua/plato/plat05.htm>
33. Постовий В. Г. Сучасна сім'я і педагогіка. / В. Г. Постовий; Ін-т системних досліджень освіти; АПН України. Ін-т педагогіки. – К. : Освіта, 2018. – 64 с.
34. Психологічна допомога сім'ї : Посібник / [За ред. З. Г. Кісарчук]. – К. : Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 2014. – 181 с.
35. Психологія сім'ї / Поліщук В. М., Ільїна Н. М., Поліщук С. А. та ін. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 239 с.
36. Психотерапия семейных отношений. Хрестоматия / [ред. М. Райгородский]. – М. : Бахрах- М, 2004. – 304 с.
37. Пустоход П. і Трацевський М. Шлюбність на Україні // Демографічний збірник. За ред. академіка М. В. Птухи. Праці Демографічного інституту, Т. УІІ. – К.: друкарня Всеукраїнської Академії наук, 2017 – С. 84–195.
38. Пірен М., Ясенова А. Молода сім'я в сучасному українському суспільстві: стан та проблеми / М. Пірен. - Український науковий журнал - №4 – 2011. Електронний доступ: <http://social-science.com.ua/article/657>
39. Ребенок и семья. Хрестоматия / [ред. М. Райгородский]. – М. : Бахрах- М, 2013. – 289 с.
40. Рейнуотер Дж. Это в ваших силах. Как стать собственным психотерапевтом. / Дж. Рейнуотер – М. : Слово, 2018. – 189 с.

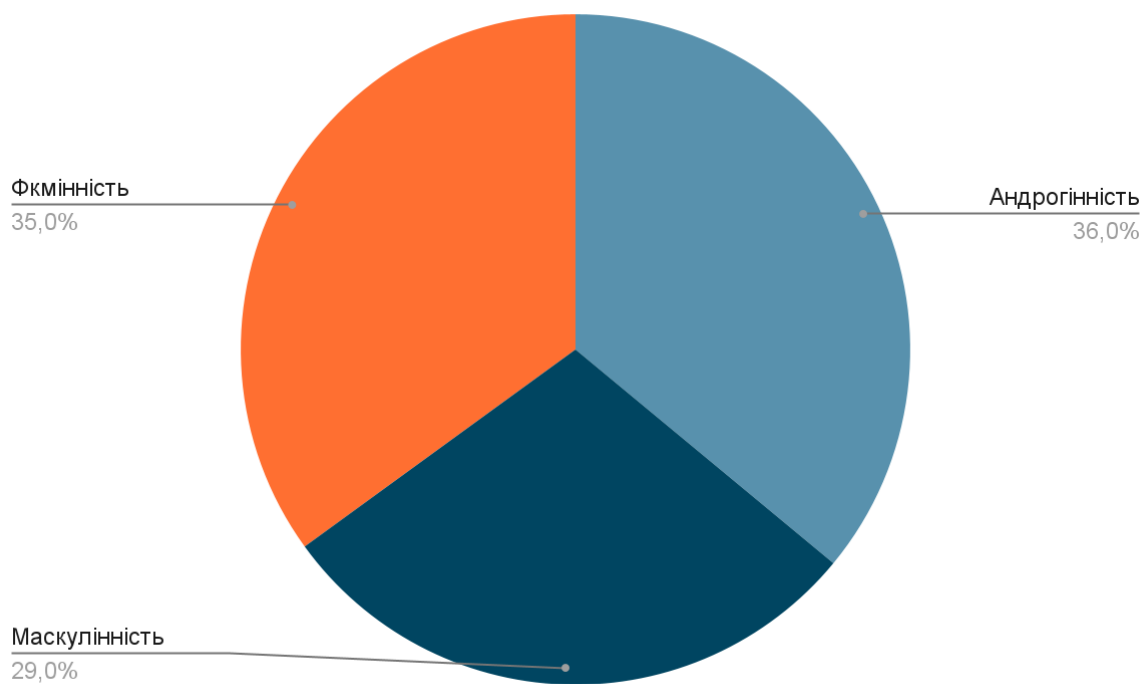
41. Родители и дети Хрестоматия / [ред. М. Райгородский]. – М. : Бахрах- М, 2014. – 322 с.
42. Романова К. В. Этический мир молодой семьи. / К. В. Романова. – Л.: Семья и школа, 1985. – 185 с.
43. Слюсар л. і. еволюція шлюбу в Україні: хvii – початок хх сторіччя / л. і. слюсар. – вісник демографічні проблеми та тенденції - 2011 – С. 62-72
44. Сатир В. Как строить себя и свою семью. / В. Сатир– М. : Речь. 2018. – 198 с.
45. Семья в психологической консультации
46. Скиннер Р. Семья и как в ней уцелеть / Р. Скиннер, Д. Клиз. – М. : Астрель, 2015. – 243 с.
47. Словарь / Электронный доступ: <http://teenslang.su/id/3922>
48. Слюсар Л. И. Социология любви: как украинцы заключают браки и почему разводятся / Л. И. Слюсар. – Сегодня – 2018.
49. Соціальна педагогіка : словник-довідник / за заг. ред. Т.Ф. Алексеєнко. Вінниця : Планер, 2016. 542 с.
50. Сысенко В. А. Устойчивость брака: проблемы, факторы, условия. / В. А. Сысенко. – М.: Мысль, 2016. – 120 с. – (Психология).
51. Филлипова Г.Г. Психология материнства. / ГГФиллипова– М. : Наука, 2017. – 376 с.
52. Фримен Д. Техники семейной психотерапии. / Д. Фридмен. – СПб. : Питер 2011. – 201 с.
53. Хавула Р. Т Психологічні чинники вибору шлюбного партнера в юнацькому віці / Роман. Хавула // Проблеми гуманітарних наук. Серія : Психологія. - 2012. - Вип. 29. - С. 189-201. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgn_ps_2012_29_16

54. Хогенбум М. Поліаморія - кохання майбутнього? / М. Хогенбум - BBC Future – 2017. Електронний доступ: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-39711263>
55. Шнейдер Л. Б. Психология семейных отношений: Курс лекций / Л. Б. Шнейдер. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с. – (Психология).
56. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. / Л. Б. Шнейдер. – М. : Эксмо-Пресс, 2010. – 512 с.
57. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В.В. психология и психотерапия семьи. / Э. Г. Эйдемиллер, В. В. Юстицкис – СПб. : Речь, 2009. – 276 с.
58. Статистичні дані Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.ukrstat.gov.ua.
59. Veaux F. More than two / F. Veau. Електроонний доступ: <https://www.morethantwo.com/>

ДОДАТКИ

Діаграма 1. Спеціальна підготовка молоді до сімейного життя

Діаграма 2. Ознаки статі